هیوا

گۆڤارێکی ئەدەبی و زانستی یە مانگی جارێک دەرئەچێ
ژمارە ـ ٦ ـ ساڵ ـ ١ ـ بەفرانبار (کانونی یەکەم) ١٩٥٧

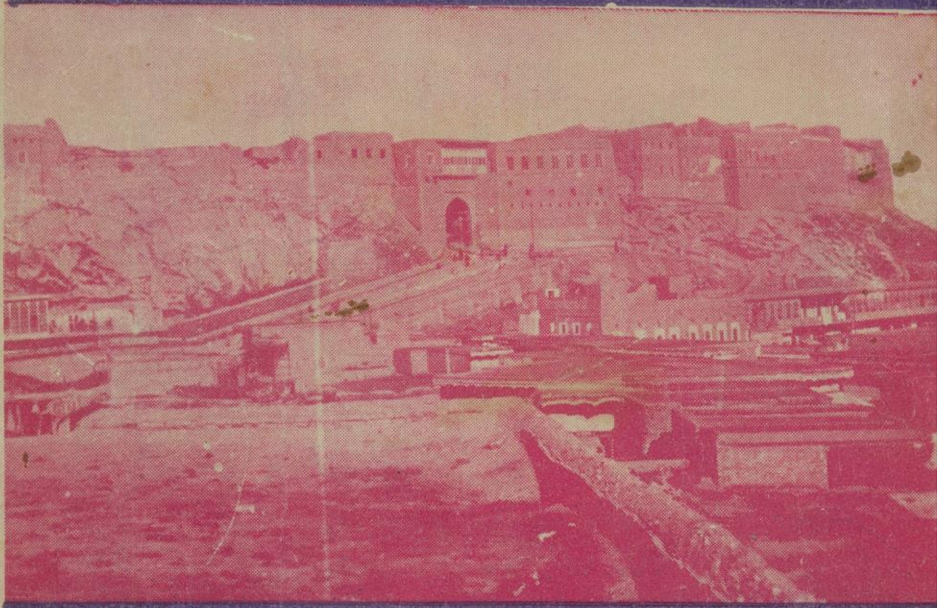

لەم ژمارەیەدا

١ ـ مێژووی شاری هەولێر
٢ ـ چۆن زمانەکەمان بنووسین؟
٣ ـ [illegible]
٤ ـ [illegible]
٥ ـ ئامانی ئەڵڵە خان ..
٦ ـ یادگارێک بۆ مامۆستایان ..
٧ ـ لە دیوانی هیوا
٨ ـ پرچە کوردی [illegible]
٩ ـ گوڵباف .. دڵدار
١٠ ـ [illegible]
١١ ـ گۆرانی [illegible]
١٢ ـ هەواڵی [illegible]
١٣ ـ چیرۆکی ژمارە .. [illegible] وەکە [illegible]

دیمەنێکی شاری هەولێر

ناوو نیشانی هیوا

بەغداد شەقامی زەهاوی یانەی سەرکـ
تەلەفون ٢٨٤٠٥

خاوەنی ئیمتیاز یانەی سەرکەوتن
مودیری مەسئوول : حافظ مصطفی قاضی

ئابوونە

	فلس	دینار
ئابونە بو دەرەوەی عراق	٢٥٠	١
ئابوونەی سالیــــکی لەعراقدا	٠٠٠	١
بو قوتابی	٧٥٠	٠
دانەی بە	١٠٠	فلسە

پارەی ئابوونە پیشەکی ئەدریت
وە بەم ناونیشانە ئەنیرریت
بغداد : شارع المستنصر ١٣ ـ ٣٩
(حافظ مصطفی قاضی)

هیوا

گوڤارێکی ئەدەبی و زانستییە مانگی جارێك دەرئەچی

ژمارە – ٦ – سال – ١ – بەفرانبار (کانونی یەکەم) ١٩٥٧

لەم ژمارەیەدا

١ – مێژوی شاری هەولێر
٢ – چون زمانەکەمان بنوسین ؟ ٠٠ ب
٣ – شەر و ئاشتی ٠٠ شاکر فتاح
٤ – کوردانی بەناوبانگ ٠٠ جەمیل بەندی
٥ – ئامان الله خان ٠٠ م ٠ کاردوخی
بانگێك بو ماموستایان ٠٠ میدیا
٧ – دیوانی هیوا
٨ – پوختە کردنی نەفس ٠٠ عبدالقادر قزاز
٩ – گولێك ٠٠ دلزار
١٠– بیروەری زانستی کوردان
١١– کوردی پەتی ٠٠ محمد مصطفی کوردی
١٢– هیواو خوێندەوارانی
١٣– چیروکی ژمارە ٠٠ قینی لیم‌بو ٠٠ مەم
وەگەلی شتێ تریش ئە خوێنیتەوە

پیروز بایی

بەناوی ئەندامەکانی یانەی سەرکەوتن‌و ئیدارەی گوفاری هیواوە پیروزبایی لەپایەبلند کاك محمودبابان ئەکەین وە ئەخوازین لەگەل ژیانی کامەرانی‌یانا بوخزمەتی نیشتمانەکەمان هەمیشبە لەکارابیت ٠٠

هیـــوا

لەشعری کامەران

ئەگـــەر ئەیزانی هوزاری کیـــوان
کی ! گولی ســوری باخی هـــەلوەران

یا ، خونچە ، کی‌بوو ، چلەکەی شـــکان
هەژار ٠٠ کی لی‌سەند ئەرکو هەول ونان

هـــەرا یەکی وا زل بەرپا ، ئـــەبوو
زەبری پایزو زوردار ، تیـــــا ئەچو

كوردانی دلسوز

ماموستایانی بەریز

لەكانی دلەانەوە سوپاسی تی‌كوشان‌و هاوكاری‌تان ئەكەین ٠ هەر بە هوی رەنج‌و تی‌كوشانی ئیوەوە وا سەد شوكور خەریكە ئەمی تاریكی‌و سستی‌و دوودلی برە ویتەوەو تیشكی روژی زانستی بە سـەر نیشتمانی پیروزا پەخشان ببی ٠

راستەپشینان ووتویانە چەپلە بەدەستیك لی‌نادریت : ئەگـەر سەرنجیك بدەین پیشكەوتنی هەمو نە تەوە یەكی دوواكەوتوو بەهوی هاوكاری‌و یەكیەتی‌یەوە پیك هاتووە ، ئەو فرمانە گەورە گەورانەی نەتەوە پیشكەو تووە كان خەریكی بوون‌و تا ناودلی ئەرزو ئاسمانیان پشكنی‌وە هەموی بەهوی تی‌كوشانیكی یەك دلی‌و یەك سامانی‌و هاو كاری‌یەوە پیك هاتووە و روژ بەروژ پیشكەوتوون ٠ بی‌گومان هەمو برایەكی دلسوز هەمو ساماندارێكی نیشتمانی‌ی ئەم وورتە وورتەی بەخەیالا هاتووەو هەناسەیەك هەل ئەكیشیت‌و ئەلیت لەم چەرخەدا نەتەوە یەكی پانزە ملیونی هیشتا چاپخانە یەكی نیە كە بەزمانی خوی نووسینیك بلاو بكاتەوە ئەمەیش تاوانی ئەمـــە یە گەورە و پچوكمان لە دلی خومانا خومان بە شتیك دائەنیین و گوی نادەینە دوا روژ تەنیا بالە بو پەیا كردنی پاروو یەك نان تی ئەكوشین ئامانەوی پشتی یەكتری بگرین‌و بە هاوكاری یەكتری ریگای ژیانمان خوش بكەین تا وەكو نەكەوینە بەر لەعنەتی ئەوەكانی دوا روژمان تەنانەت تا ئەم دەمەش پیاوانی سامانداری هاو رەگەزمان دوانیان پیـــكەوە نە گونجاون تاوەكو بو سوودی پیشـــــكەوتنی خویندەواری نەتەوە كەیان هەولیك بدەن و بەهاو بەشی یەكتری چاپخا نەیەك بكرن بەو شەرتەی زیا نیش نەكەن وە سامانیان هەر لەزیادی بیت ئنجا هیوا بە هیوایە لە ئیستاوە پیاوە ساماندارە كان مان هەولیك بدەن و لەم بیرو باوەرە دا لەگەلمانابن و ئەم ئاواتە مان بهیننە جی و ناوی خو شیان لە لاپەرەكانی میژوی كوردا جی بـــكەنەوە و ئیمەیش بەزەر كەفی ئالتون لە سەر ســـــنگی گوفاری هیوا دا ناویان بنووسین ٠

نیگاری بەشێك لە قوتابیانی زانستی سالی ١٩٢٨

میژوی شاری هەولیر

شاری هەولیر شاریکی میژوی زور کونە لە نەقش و نیگاری بابلی و ئاشوریە کانا بە خەتیکی میسماری ناوی ئەم شارە بە (ئارابیللو) نووسراوە ٠

لە دەوری حوکمی (ئەکەمین) یەکانا ئەهمیەتیکی سیاسی هەبوە بە هوی ئەمەوە کە شوینە کەی بنکەی بازرگانی وە سەرە ریگا بووە ، ئەم شارە ناوی وەك خوی ماوەتەوە ، وە لە نیوەی سەدەی دوایی پیش میلادا لە دەوری حوکمی (ئەشکانیە کان) دا ئەم وولاتە ئازادی خوی پاراستووە ، هەروەها لە دەوری (ساسانیە کان) یشا ناو بە ناو فەرماندەرە گەورە کانیان لەم ناوچەیە دا حوکمرانیان کردوە ٠ یەکیك لەمانە ناوی (مەردوخ) بووە نزیك بە هەولیر لە قـەلای (میلقا) دانیشتوە ، و لە سالی – ٣٥٥ – م لە دەوری (حوکمی سابوری دووەما) لە شەریکا کوژراوە ٠

وە لەسالی ١١٦٧م (زەینە دین عەلی کوچك) کوری (بەکتکین) شاری هەولیری کردوە بە پایتەخت و گەورە ترین حوکمدار لە نەوەی (بەکتکین) « موزەفەرە دین کوکبری » بوە کە توانیویەتی دەولەتەکەی بە هیز بکات و ئەمارەتە پچوکە کانی دراوسیشی داگیر بکات ، جگە لەمە ناوچەی (شارە زوور) و (کەرکوك) یشی لە سەر بووە ، وە بە ناوی (موزەفەریە) وە قوتابخانە یەکی کردوە تەوە و باوکی

ماموستای زانا و میژو ناسی بە ناو بانگ (ئیبن خەلکان) لەوی خویندو یەتی ٠

لە بەر ئەمەی لەو سەردەمەدا موزەفەرەدین نەیویستووە ئیعتراف بە دەولەتی عەباسی بکات لە دوای مردنی ، خەلیفە (موستە نسیری یەکەم) ویستی ئەم وولاتی کوردە داگیر بکات ٠

لە بەر ئەمەی دا نیشتوانی هەولیر نەیان ویستبوو بچنە ژیر حوکمی دەولەتی عەباسیەوە ٠

(ئیقبال شرابی) کە فەرماندەریکی موستەنسیر بوو نیررایە سەر شاری هەولیر ، ماوەیەکی زور دەوری شارە کەی گرت ئنجا توانی داگیری بکات وە لە سالی ١٢٣٠ م دا کە هیرشی مەغولیەکان برایە سەر کوردستان لە سالی ١٢٣٥ م و ١٢٣٦م دا دایان بە سەر هەولیرا بەشی خوارووی شارەکە یان سووتان و دەوری قەلاکە یان گرت ، لە دوای بەربەرە کانیەکی زور نەیانتوانی قەلاکە بگرن لە دوای ـ ٤٥ ـ روژ مەغولیە کان ناچار کشانەوە ٠٠ و لە سالی ١٢٥٨ میلادیا کە (هولاکو) بەغدادی داگیر کرد یەکیك لە فەرماندەرکانی ناردە سەر هەولیر لە سالیك زیاتر لە گەلیانا جەنگین وە شیرانە بەرگری یان کردن نەیانتوانی قەلاکە داگیر بکەن تا (بدر الدین لؤلؤ) کە حوکمرانی موصل بوو یارمەتی سوپای (هولاکو) یان دا و شارە کەیان گرت ، وە گەلیك سزای دانیشتووانی هەولیریان داو کوشتاریکی زوریان لی کردن ٠

بەلام ناهەموار ترین کارەساتیکی میژویی کە بە سەر شاری هەولیرا هاتبیت ئەمە بووە ، لە سالی ١٧٤٣م کە (نادر شاە) چوەتە سەر وولاتی تورك لە دوای ـ ٦٠ ـ روژ کە گەماروی شارە کە یان داوە توانیویانە

شاری هەولیر بگرن وە کوشتاریکی زوریان لی کردوون و شارە کەیان بە سەریەکا رووخانوە •

وە لەسەدەکانی ناوندا هەولیر دانیشتوانی هیچگار زور بووە و گەورە ترین شار بووە وە شارە کە دوو بەش بوو بەشی خوارەوەی لای روژ ئاوای قەلا (موزەفەرەدین) بنای کردوە ، و ئەم بەشـــە مەرکەزیکی بازرگانی وە ئاوەدان بووە ، و بازار و میوانخانە و چەن بنایەك و مزگەوتیکی گەورە و منارەیەکی بەرزی بوە کە - ٥٣٠ - پی بەرز بووە •

و ئەستووری ٤٨ پی‌یە بە خەتیکی جوان لە سەری نووسراوە کە (موزە فەرالدین) ئەم منارەیەی بنا کردووە بەشی ژووروی کە قەلای هەولیرە بەرزی‌یەکەی ٦٥ پی زیاتر نیە بەدەوری قەلاکەدا بە بەرزی ٤٨ شوورەیەك بناکراوە شوینی سەنگەر و مەتەریزی بە دەورا دروست کراوە •

شاری هەولیر ئاوو هەواو خاکی لەگەل شاری کەرکوکا جیاوازی یەکی ئەوتوی نیە بەپی‌ی سەر ژمارەی سالی ١٩٤٧ دانیشتووانی نزیکی ٢٤٫٧٥٧ کەس ئەبی بەدووری - ٩٩ - کیلومتر کەوتوتە ژووروی کەرکوك ، لەروژە لاتی موصلەوە ٨٧ کیلو متر دوورە ئەم شارە بوتە مەل بەندی بازرگانی وە پەیوندەی ئەم دوو شارە ریگا و بانی هـــەمو قیرتاو کراوە •

لە جلدی ژمارە - ١ - ١٩٣٣ی
دائرة المعارفی ئیســـــلامی ص
(٥٧٠-٥٧٥) وەرگیراوە •

چون زمانەکەمان بنووسین ؟

بە پیتی عەرەبی یا لاتینی ؟

– ب –

رەنگە هەندی خویندەوار بلین مەسەلەکە هیچ پیویست بە پرسیار و پرسیارکاری ناکات وەکو مانگ ئاشکرایە کە زمانی کوردی ئەبی بە پیتی لاتینی بنووسری ، وە پیتی کەموکورتی عەرەبی بو نووسینی کوردی دەست نادا وە کوردی پی نانووسری • وا ئەزانم ئەو کەسانەی لایان وایە مەسەلەکە هیچ پیویست بە لیکولینەوە ناکات هیشتا بە تەواوی گرانی فرمانەکەیان هەل نەسەنگاندووە وە نازانن کاری وا هەر بە سەلەماندن و تی گەیشتنی چەند خویندەواری پیك نایەت • ئەگینا ئەیان زانی کە بو جی‌بەجی کردنی کاریکی گرنگی وەکو پیتی نووسین و ئەلفوبی گورین چەند کوسپی گەورە گەورەیان دیتە ری • بە تایبەتی لە ناو گەلیکی وەکو کوردا کە هیچ دامەزراویکی دەسەلاتداری نیە فرمانەکە بگریتە ئەستو ، وە تاقە کوتەکی دەست بو جی‌بەجی کردنی ئەم فرمانە – وە هەمو فرمانیکی کەی گرنگ – گلیر کردنەوەو یەکخستنی زورترین ژمارە خەلکە لە دەوری ، لە ریگەی تی گەیاندن و پی سەلماندنەوە • کە ئەمەش پیك نایەت بەبی لیکولینەوەیەکی قوول و باسکردنیکی فراوانی مەسەلەکە • جگە لەمە ئەو هویانەی لایەنگرانی بە پیتی لاتینی نووسین پیشانیان داوە هەتا ئیستە ، بەشی زوری ، لەوە ئەچی کە بەری لاسایی کردنەوە و خو لە روژئاوا نزیکخستنەوە بن نەك ئەنجامی لیکولینەوە و یەکالا کردنەوەیەکی علمی وورد بویە ، بەلای منەوە ، مەسەلەکە

پیویستی به روون کردنەوەیەکی تەواو هەیە لەلایەن زانا و تیگەیشتووانەوە ، چونکە ئەم روون کردنەوەیە چەکی دەستمان ئەبی لەو خەباتەدا پیویستە بیکەین بو سەرخستن و جیبەجی کردنی ئەو بیرەی راستییەکەیمان بو دەر ئەکەویت ئنجا با بیینەوە سەر باسەکەی خومان :

لە ژمارەی پیشوودا چەند جیاکەرەوەیەکم باسکردبو کە وا بوونیان لە ئەلفوبییەکی باشا پیویستە • دەبا لەبەر تیشکی ئەو جیاکەرەوانە سەرنجی بدەین لەو هەردوو جورە پیتەی وان لە گوری ، واتە پیتی عەرەبی وە پیتی لاتینی • بزانین کامیان بو کوردی نووسین چاترە • لە ئەنجامی سەرنجدانەکەماندا ئەم راستییانەی لای خوارووەمان بو دەر ئەکەوی :

١ ـ هەر دوو ئەلفوبیکە ، چە لاتینی ، چە عەرەبی وەکو هەن ، واتە ، وەکو لە لاتینی وە عەرەبیدا بەکار ئەهینرین زمانی کوردییان نە بە ئاسانی پی ئەنووسری وە بە رەوانی پی ئەخویندریتەوە • بەلام ئەگەر بیتو ئەم پیتانە وەکو « کەرەسەیەکی خاو » وەرگرین و بەپیی پیویستی زمانەکەمان دەستکارییان بکەین و ناویان لیبنیین ، و ئیشارەتیان بو دابنیین ئەتوانین بە هەر یەکەیان هەموو ئەو دەنگانەی لە دەمی کوردیك دینە دەری بە ئاسانی پیی بخەینە سەر کاغەز ـ لەگەل هەموو ئەو ووشە بیگانانەشدا کە لە کوردیدا بە کاریان ئەهینین • هەروەها ئەتوانین بە رەوانیش پینووسراوی بخوینینەوە بەبی ئەوەی پیویست بە پیشەکی زانینی ئەو ووشانە بکات کە نووسراون •

٢ ـ پیتی عەرەبی بە پیی جیگەیان لە ووشەدا شکلیان دەگوری ، هەر پیتە چوار شکلی جیاوازی هەیە : بە تەنیا ، لە پیشی ووشەوە ، لە

ناو ووشەدا وە لە دووایی‌یەوە (ئەمە جگە لەو پیتانەی بە پیتی دوای خویانەوە نانووسین وە تەنیا دوو جوریان هەیە) •

بەلام هەرچی وەکو پیتی لاتینی‌یە تەنیا یەك شکلی هەیە وە بە پی‌ی جیگەی لە ووشەدا شکلی ناگوری (ئەمە جگە لە پیتی گەورە کە لە دەست پی‌کردنی جوملە ، وە ناوی تایبەتی و ئەمانەدا بەکار ئەهینری) • جا لەبەر ئەم نەگورانەی پیتەکان بە پی‌ی جیگەیان لە ووشەدا فیربوونی پیتی لاتینی ئاسانترە لە پیتی عەرەبی وە وەختی کەمتر ئەوی • وە هەر لەبەر ئەم هویەش فیربوونی بو چاپکردن و تاپکردنیش سـووك و ئاسـانترە •

٣ ـ پیتەکانی لاتینی لە چاو پیتی عەرەبیدا کەمتر لەیەك ئەچن بویە بە ئاسانتر لە یەك جیا ئەکرینەوە و ئەناسرینەوە ،وە باشتر لە میشکی منالدا جی‌گیر ئەبن •

٤ ـ لە لاتینی‌دا هەموو پیتەکانی ووشە بە سەر یەکەوە ئەنووسرین ، وە جگە لە پیتی (ئای) و (جەی) ی هەموو بی نوختەو بی ئیشارەتن ، وە خومان هەرچی چەندی نیشانەشیان بو دابنی‌ین ناگاتە چەند یەکیکی ژمارەی نوختەکانی پیتی عەرەبی لەبەر ئەمانە نووسینی کوردی بە پیتی لاتینی وەختی کەمتر ئەوی لە هی عەرەبی نەك هەر ئەمە ، بەسەر یەکەوە نووسینی هەموو پیتەکانی ووشە بە لاتینی رزگارمان ئەکات لەو دەردی سەری نووسی ووشە (مرکبە) کان • وەکوو ووشـەی « پی‌لی‌نان تی‌گرتن ، لی‌خستن ، پی‌لی هەل برین ، پی‌کەنین » کەوا هەتا ئیستە هەر خویندەوارە بە ئارەزووی خوی چەند یەکی لە « مقطع » ەکانیان بە سەر یەکەوە ، یان بە جیاواز ئەنووسی بەبی ئەوەی بزانری راستو

چەوتی کامەیە •

٥ ـ نووسینی کوردی بە پیتی لاتینی ، تا ئەندازەیەك ، رزگارمان ئەکات لە کیشەی نووسینی ناوو ووشەی بیگانە ، بەتایبەتی هی عەرەبی کە وا لە زمانەکەماندا بە زوری بلاو بوتەوە • بەبی ئەوەی توانی‌بیتمان چارەیەك بو نووسینیان بدوزینەوە • یەکیك ئەلی ئەمانە لە عەرەبیدا چون ئەنووسرین ئەبی لە کوردیشا وا بنووسرین ، یەکیکی‌تر ئەلی : پیویستە وەکوو ووشە کوردی‌یە پەتی‌یەکان سەریش بەم ووشە بیگانانە دابنەوینری بو دەستووری گشتی نووسینی زمانەکەمان ئەوان چون نووسران ئەمانیش وا بنووسرین •

٦ ـ جگە لەوانەی لای ژووروو نووسین بە پیتی لاتینی منالانی کوردستانی خواروو رزگار ئەکات لەو سەر لی‌شیوانەی ئیستا تووشی ئەبن لە دەرسی کوردی و عەرەبیدا کە وا هەر دوو زمانەکە بە یەك پیت ئەنووسرین بەلام لە هەر یەکەیاندا بە چەشنیکی بە تەواوی جیاواز لەوی‌تر ئەو پیتانە بەکـــار ئەهینرین ، لە یەکیکیاندا بو نووســـــینی (بزوتنەوە) لە ووشەدا (پیت) بەکار ئەهینریت ، لەوی‌کەیاندا سەر ، بور ، ژیر ••،، لەگەل ئەوەشدا بە زوری ناش‌نووسرین • لە دەرسیکدا بە قوتابی ئەووتری « کەرکووك » بە « کرکوك » بنووسی لە دەرسیکی ترا پی‌ی ئەووتری بە « کەرکووك »ی بنووسی [1] •

---

(١) لیرەدا ئەبی ئەوەمان بیر نەچی کەوا : کەمی ، یا هەر نەبوونی ، دەرسی کوردی لە قوتابخـــــانەکانا رەنگە ماموستاکانی لەم سەریەشەیە رزگار کردبی • بەلام قوتابی هەژار لە قوتابخانەی ژیانیا تا بەینی هەر بە دەستیەوە ئەنالینی :

ئەوی راست بی بەم پەلەپروزی‌یە هەر ئەم چاکی‌یانەی نووسین بە لاتینم بە بیرا دیت وە لەبەر ئەوەش کە نیازم لە نووسینی ئەم باسە زورتری پیشاندانی مەسەلەکە و دەرخستنی ئەو شوینانەیەتی کە پیویستی بە چارەکردن هەیە نەك لیکولینەوەیەکی قوول‌و یەکالا کردنەوەیەکی فراوان بویە بەمە واز ئەهینم و دیمە سەر سەرنجدانی باریکی کەی باسەکەمان •

چون دەست بکەین بە لاتینی نووسین ؟

لە پیشەوە ووتم پیتی لاتینی ـ هەروەها عەرەبیش ـ خوی وەکو هەیە بە کەلکی کوردی پی‌نووسین نایەت • هەر هیچ نەبی لەبەر ئەوەی ئەلفوبی‌ی لاتینی هەموی (٢٦) پیتە کەچی لە کوردیدا بەلای کەمەوە (٣١ پیتی دەنگ‌و پیتی بزووتن = بزوین) هەیە ئەمە جگە لە چەند دەنگیکی بیگانە ، بە تایبەتی عەرەبی کە پیویستە بو نووسینیان لـــە ئەلفوبی کەماندا پیتی تایبەتی هەبی بو ئەوەی بە رەوانی بخوینرینەوە • جا لەبەر ئەم ناتەواوی‌یەی پیتی لاتینی‌یە کە وا ئەو کەسانەی ویستویانە کوردی بەلاتینی بنوسری بەربوونەتە سەر و گوی‌لاکی دەستکاری‌یەکی زوریان کردووە بەتایبەتی لە ئیشارەت بو دانان و نیشانەکردنا •

لام وایە بەم قسانەی تا ئیستەم خوینەوارانم لەوە ئاگادار کردووە وەنەبی منیش نیازم دورستکردنی ئەلفوبی‌یەکی لاتینی ، نوی‌بی • ئەگینا قسەکەی پیشینانم لەسەر بار ئەبی کە ووتویانە « مال لە خویا نەبو میوانیش رووی تی‌کرد » • بەلام نیازی ئەوەشم نی‌یە قورسایی بخـــەمە تای تەرازووی هیچ یەکی لەو ئەلفوبی‌یانەوە کە هەتا ئیســـتە هینراونەتە مەیدان • ئەمەش وەنەبی هەر لەبەر ئەوە بی کە ئەزانم مەسەلەی کوردی

به لاتینی نووسین ، وه هەلبژاردنی ئەلفوبی‌یەکی پر بە پیستی زمانەکەمان کاریکە ئەبی بە تەواوی لە لایەنگری بەدوور بی • لەبەر ئـەوەشە کە ئەم ئەلفوبی‌یانە ، لەگەل ئەو جیاوازی‌یەشدا کە لە میانیاندا هەیە ، هیچ کامیکیان ئەو لەسەر کردنەوەو لایەنگری‌یە توندە ناهینن چونکە هەر بە تاقی کردنەوەیەکی کـــــەم ئەم ناتەواویانەی لای خوارەوەمان بو دەرئەکەوی تیایاندا :

١ ـ هەریەکە لەو ئەلفوبی‌یانە بەتایبەتی بو نووسینی شیوەی کوردی بەشیکی کوردستان دانراون بویە هەر پیویستی‌یەکانی نووسینی ئەو شیوە تایبەتی‌یەیان تیا خراوەتە پیش چاو ، ئەلفوبی‌ی (بەدرخانی‌یەکان) بو نووسینی شیوەی بادینی ، هی (توفیق وەهبی ـ ئەدموندس) بو نووسینی شیوەی سوران •• و •• هتد • لیرەدا تەنیا بو دەرخستنی نموونەیەکی ئەم ناگزووری‌یە ئەم چەند دیرەی ماموستا جەمال نەبەز ئەخەمە پیش چاو کە لە سەرەتای نامیلکەی « نووسینی کوردی بە لاتینی » دا نووسیویە • ماموستای ناوبراو کە باسی ئەو ئەلفوبی‌یە ئەکات ماموستای کوچکردو « جەلادەت بەدرخان » دایناوە ئەلی : (بەلام لەبەر ئەوەی هەندیك دەنگ هەبون لە شیوەی سورانا تیپی تایبەتی‌یان بو دانەنرابوو وەك (ری‌ی قەلەو) و (لامی قەلەو) ناچار بوم هەول بدەم بو پر کردنەوەی ئەم کەلینـــــە ـ لاپەرە : ه) بی‌گومان هەریەکە لــــە هەر هویەك ئەبی ببی ، دانەرانی هیچ یەکی لەو ئەلفوبی‌یانە لە کاتی دانانی ئەلفوبی لاتینی یەکەیاندا زمانی کوردی‌یان وەکو زمانیکی نەتەوەیی تیکەل لە هەمو شیوەکانی کوردستان نەخستوتە پیش چاو • لەبەر ئەمە هەمو ئەم ئەلفوبی‌یانە گشت دەنگەکانی زمانی کوردی وە هەر یەکەیان

چەند دەنگیکی شیوەك ، یا ، هی چەند شیوەکی کوردی‌یان پی نانووسری •

٢ ـ لە هەمو ئەو ئەلفوبی لاتینی‌یانەدا کە بو کوردی پی‌نووسین دانراوون نووسینی دەنگی پیتی عەرەبی ئەو ووشانەی لە کوردیدا بەکار دین ، خراوەتە پشت گوی کە ئەمە مانای ئەوەیە کە هەمو ئەو ئەلفوبی‌یانە پی‌ناسەرەوە یەکی گەورەی « چاکترین ئەلفوبی » یان تیا نیە کە ئەو یش بەئاسانی پی‌نووسین وەبەرەوانی خویندنەوەی هەمو ئەو دەنگانەیە کە لە دەمی قسە پی‌کەرانی زمانەکە دینە دەری بەبی تەماشاکردنی ئەوەی ئاخو ئەو دەنگانە تایبەتی زمانەکە خوین ، یان لە زمانانی بیگانەوە تی‌ی کەوتوون • »

٣ ـ زوری ئیشارەت و نیشانە و نوختە لەم ئەلفوبی‌یانەدا بەشی زوری ئەو چاکی‌یانە لەناو ئەبا کە لە نووسینی کوردی بە پیتی لاتینی چاوەنوری ئەکەین وەك دەست لەسەرهەلنەگرتنی پیتەکانی ووشە وە وەخت کەم ویستن بو نووسین وە لە یەکتری نەچوونیان •

جا بە بیری من ئەم ناگزووری‌یانەی باسم کردن لەوانە نین بە تەقەلای یەکتەنی و ریکەوتنی یەکدوانی لە خویندەواران لەناوا نەمینن جگە لەوەی هیچ گومانم نی‌یە کە گەلی ناگزووری تریش لە ئەنجامی لیکولینەوەی قوول و یەکالا کردنەوەی فراوانی مەسەلەکەدا دەرئەکەوی • وە چارە کردنی ئەو هەموی پیویستی بەو هاریکاری و گەلە کومەکی‌یە هەیە کە لە ژمارەی پیشووتری (هیوا) دا باسم کرد ، بو ئەوەی ئەو ئەلفوبی‌یە دابنری بو کوردی پی نووسین کە بەشی هەرە زوری ئەو چاکی و پی‌ناسەرەوانەی تیابی کە لە چاکترین ئەلفوبیدا بوونیان پیویستە •

هەندی کەس ئەلین • هیچ پیویست بەم چاوەروانی و لیکولینەوە و قسەو باسە ناکات بام هەر لە ئیســـــــتەوە یەکی لەم ئەلفوبی‌یانە ، چاکترین‌یان ، هەلبژیرین و بیکەینە بناغە و دەست بکەین بە بلاوکردنەوە و کوردی پی‌نووسینی « جا ئەو حەلە ئەگەر بە پی‌ی پیویستی شیوەکانی تر » و بو تەواو کردنی ناگزووری‌یەکانی دەســــــتکاریش بکری قەی‌ناکات •

جی‌بەجی کردنی ئەم بیرە گەلی قورتی وای لە ریدایە کە بە تەقەلاو تیکوشینی یەکتەنی لە توانای کەسا نیە خویان لی رزگار کات بو وینە هەندیکیان ناو بەرین باشە • جاری ئیمە کی‌ین کە وا لە ئیســــــتەوە ئەکەوینــــــە ئەم هەلبژاردنە ، چون یەك ئەگرین ؟ کــــــام ئەلفوبی چاکترین‌یانە ؟ چون بە خەلکی بسەلمینین وآ ،بە چە دەسەلاتی بەسەریاندا بسەپینین ؟ ئایا ئەمە نامان خاتەوە گیژاویکی لەمەی ئیستەمان بی‌بن‌تر ؟ جگە لەمە خو ئەلفوبی‌ی زمان کەواو کراس نیە بیگورین و پینەو پەروی بکەین ئەگەر ئەم فرمانە ئەوەندە ئاسان بووایە ئیستە لە دنیادا گەلیکمان نە ئەدی لە ئەلفوبی‌ی خوی نارەزابی بە تایبەتی هەموویان دەسەلاتی گورین و بلاو کردنەوەی ئەم گورینە و بەسەر خەلکا سەپاندنیان لە چاو هی کوردا نایەتە پیوانە (۲)

---

(۲) بە کەلکداری ئەزانم لە خوارەوە ئەم چەند دیرە بخــــــەمەوە بەر چاو کە وەختی خوی لە لایەن نووسەری ئەم باسەوە لە گەلاویژ لە وەرامی خویندەواریکا نووسراوە کە داوای کردبو گەلاویژ چەند لاپەرەیەکی بکا بە لاتینی :

(لامان وایە خویندەواریکی کورد نیە لە ئەلفوبی و نووسینی =

بەر لەوەی ئەم بەشەی باسەکەم ببرینمەوە دیبویکی کەی مەسەلەی کوردی بە لاتینی نووسین هەیە بە پیویستی ئەزانم بیخەمە پیش چاوی خویندەوار و زانایان بو لیکولینەوەی کە ئەویش ئەمەتە :

هەندی لە خویندەواران لە رووی دلسوزی یا خوین گەرمی‌یەوە داوا ئەکەن کە بە پەلە دەست بکری بە کوردی بە لاتینی نووسین

= ئیمروی کوردی رازی بی ، وە وەکو چەند جار باسمان کردووە بو ئەوەی ئەلفوبی‌یەکی باش پر بە پیستی تەواو بو زمانی کوردی دابنریت پیویستمان بە تیکوشینیکی زور هەیە **بو بەستنی کومەلیك** کە هەمو زانایانی زمانی کوردی چە خو و چە بیگانەی تیا بی جگە لەمانە یارمەتی پسپورانی (زانینی پی‌گەیاندنی منال) یشمان زور پیویستە ئەوسا دوای لیکولینەوە و بەراوردیکی زور ئەتوانری ئەو ئەلفوبی‌یە داینریت کە زمانی کوردی بە ئاسانی پی بنوسری وە بە رەوانی بخوینریتەوە ٠ ئەگینا وا گەلاویژ هات لەسەر قسەی ئیوە چەند لاپەرەیەکی تەرخان کرد بو کوردی بە لاتینی نووسین لیرەدا هەزارویەك کوسپمان دیتە ری یەکەمیان ئەوەیە کە نیاز لە نووسین بە ئەلفوبی‌ی لاتینی چیە ؟ ئەوەیە کە : (A, B, C, D,) وەکو لای رومان ناو ئەبرین وەرگرین و کوردی پی بنوسین ؟ یان وەکو لە ئینگلیزی یا فەرەنسزی‌دا ناو ئەبرین وەریان بگرین و کوردی پی بنووسین ؟ بی‌گومان ئەمە نابی وابی چونکە وەکو ئەزانین ئەلفوبی‌ی لاتینی چەوەکو خوی‌و چەوکو ئینگلیزو فەرەنسەیی‌کان بەکاری ئەهینین بەکەلکی کوردی نووسین نایە و گەلی پیت و دەنگی ناتەواوە ٠ خو ئەگەر بی‌ین ئەلفوبی‌ی لاتینی وەکو کەرەسەیەکی خاو وەرگرین وە ناوی خویانیان لەسەر لابەرین بە پی‌ی پیویستی زمانەکەمان

لەناو خویندەواران خویاندا وە لە هەندی لاپەرەی روژنامەو گوفارە کوردی یەکاندا •

گریمان هەمو خویندەواران و زانایانی کورد لەسەر • یەك ئەلفوبیی

سەرلەنوی ناویان بودابنی‌ین پیم نالیت بە چە هەقیك ئەتوانین بیری خومان بەسەر خویندەواراندا بسەپینین ؟ بە لای گەلاویژەوە هیچ تاقە کەسیك هەقی ئەمەی نی‌یە • رەنـــگە بلین : بو بەو لاتینی‌یە نانووسن کە بلاو بوتەوە ؟ ئەلین : چونکە سێ چوار لاتینی هەیە لە ناواندا ، یەکیکیان ئەوەیە کە لە سووریە روژنامە و گوفاری پی دەرئەچی کـــە ئەمە کوتومت ئەلفوبیی تورکی تازەقەلایە • دووەمیـــــان ئەو ئەلفوبی‌یەیە کە بە هی « توفیق وەهبی – ئەدموندس » ئەناسری کـــە دانەری ئەم ئەلفوبی‌یەش وەکو برا کوردەکانی سووریە بەلگەی زوری چاکی ئەلفوبی‌کەیان نیشان ئەدەن • سی‌یەم ئەلفوبی ئەوەیە کە کوردەکانی وولاتی سوفیت پی‌ی ئەنوسن و ئەخوینن جگە لەمـــــانە ئەلفوبیی « میجەرسون – م • باشقە » هەیە لەگەل کومەلی ئەلفوبیی تر کە هەربیگانەیەك ویستبیتی کوردی فیر بی بو خوی داناوە • جا ئیمە لەم هەموو ئەلفوبی‌یە کامیان پەسند بکەین و بە کامیان بنووسین ؟ رەنگە بووتری بە چاکترینیان ، وەلی کامیـــــان چاکترینیانن ، وە ئاخو ماوەی ئەوە نی‌یە کـــــە لەم هەموو – ئەلفوبی‌یانە یەکیکی وا بهینریتە کایەوە کە چاکی هەموویانی تیابی و خراپی و ناتەواوی یەکانیانی لی بەدەر بی ؟ وەرامی ئەم دوو پرسیارە پیویست بە بەستنی ئەو کومەلە ئەکات کە لـــــە سەرەوە باسمان کرد – ••

« گەلاویژ – ژمارە (٧) سال ٩٤٦ »

لاتینی یەك كەوتن • بە بیری من لەم حالەشدا مەسەلەی كوردی بە لاتینی نووسین شەقاویكی گەورە دوور لە جیبەجی كردن رائەوەستی چونكە بە چە دەسەلاتیك نووسین بەو ئەلفوبییە بەسەر خەلـــــكدا ئەسەپینری ؟ رەنگە بووتری خویندەواران خویان لە ناو خویاندا دەست بكەن بە بەكارهینانی و گوفار و روژنامەكان بەكاری بهینن خەلكیش فیر ئەبی •

بەلام كار بەمە جیبەجی نابی خوینەرەوە هەمو وەكو یەك نین ، فیركردن لە قوتابخانەكان و نووسین لەو دائرانەدا كە زمانی كوردی بەكار ئەهینین لە دەسەلاتی خویندەواران وە خاوەن گوفار بەدەرە • گورینی شتیكی گرنگی وەكو ئەلفوبی كە پەیوەندی بە ژیانی زانستی و خویندەواری و گیانی و كومەلایەتی و سیاسی گەلەوە هەیە بەم تەقەلا یەكتەنی و دەستە پارچەییە ناكری • نووسینی كوردی بە پیتی لاتینی لەناو خوینـــــدەواران خویاندا یا لە لاپەرەی هەندی گوفار و روژنامەدا ـ بەر لەوەی بە لاتینی نووسین كوردی لە لایەن حكومەتەوە پەسند بكری و یارمەتی بدری ـ تەقەلایەكی بیسوود رەنجیكی بی بەرە نەك هەر ئەمە بگرە گەشە كردنی خویندەواری كورد دوواتر ئەخات بەوەی كە خویندەوارانی باش لە نیوە خوینـــــدەوار و تازە پیگەیشتووان برر ئەدات ، خویندەواری پیگەیشتوو و پیشكەوتوو لە چوارچیوەیەكی تەسكا قەتیس ئەهیلیتەوە ، كەلینیكی گەورەی لە پر كردنەوە نەهاتوو ئەخاتە میانی گەل و دەستەی خویندەوارانی باشیەوە • لەبەر ئەمە لە مەسەلەی كوردی بە لاتینی نووسینا خویندەواران و زانا و تیگەیشتووان دوو فرمان ، یان ، راستتر فرمانیكی دوولانەیان لەسەر

شانە ، دووای ئەوەی چاکترین ئەلفوبی بو زمانی کوردی دائەنین ، نەء بگرە لەو ماوەیەشدا کە خەریکی دانانی ئەم ئەلفوبی‌یەن لە لایەکەوە پیویستە نەك هەر بە تەنیا باش و بە کەلکی ئەم هەنگاوە لە گەلی کورد بگەینن بگرە ئەبی یارمەتی و پشتیوانیشی دەستـــخویان بخەن بو سەرخستنی کارەکە •

لە لایەکی تریشەوە ئەبی تیکوشـــن بو ئەوەی نەك هەر رەزای حکومەت وەرگرن بو هاویشتنی ئەم شەقاوە ، پیویستە هەمو یارمەتیکی مادی و مەعنەویشـــی لی وەربگرن بو نەناو بردنی ئەو قورتانەی بەرهەلستی جی‌بەجی کردنی ئەکـــات • وە لام وایە بە هاوکاری هەمووان و یەکگرتنیان لە مەیدانی ئەم فرمانە نەتەوایەتی‌یەدا گەیشتن بەم ئامانجە ئەوەندە دوور نەبی وەکو هەندی بەد ــ بین بە بیریانا دیت • بە تایبەتی ئەگەر نەهیلین هیچ ناکوکی‌یەکی کەمان ببیتـــە هوی یەك نەگرتنمان بو پیکهینانی ئەم فرمانەی هەموو لایەکمان لە کانگای دلەوە حەز بە جی‌بەجی کردنی ئەکەین •

شەرەشەقیان نە ئەکرد

لادی‌یەك ــ کە یەکەم جار یاری فوتبولین ئەبینی ــ دوای تەواوبونی یاریەکە لی‌ی ئەپرسن :ــ

ــ چون بو بە دلت بو ؟

ــ نە بەخوا !! چونکە ئەگەر توپیکی تریشیان بدایە بە لاکەی تر هیچ لایەکیان مغدور نە ئەبون و ئەم هەمو شەرە شەقەیان لەسەر نە ئەکر د•

شەرو ئاشتی

نوسەری : **شـــاکر فتاح**

شەر دو جورە :

شەر دو جورە ، شەر هەیە ئەکری بو مەبەسی خوپەرستی ، واتا بو داگیر کردن ، بو دیل کردن ، بو خو هەلکیشان ، بو ئازاردان ، شەریش هەیە ئەکری بو سەندنەوەی ئازادیو سەربەستی ، بو گیرانەوەی زەویو سامان ، بو لابردنی تەنگو چەلەمەی زورداریو هەژاریو نالەباریو نەخوشی ٠ لەبەر ئەوە جورە شەری یەکەمیان شـــــەری دوژمنایەتیی پی ئەلین ، چونکە دوژمنایەتیی لی پەیدا ئەبی ، جورە شەری دوەمیشیان پیی ئەلین شەری دوستایەتی ٠ چونکە دوستایەتیی لی پەیدا ئەبی ٠

شەر هەر خراپە :

شەر هەر خراپە ، لەبەر ئەوە شەری دوژمنایەتی خراپە : کـــە ئەنجامی دوژمنایەتیە ، وە هیچ کەلکیکی تیا نابی بو ئەو لایەی کـــە شەرەکە هەل ئەگیرسینی ، تەنانەت ئەگەر سەریش کەوی ، چونکە خوا جەوروستەم لە کەس پەسەند ناکات ، دوایی زورداریش هەر سەر ئەنگری ئەکاتەوە ٠ جگە لەوە هەروەك لای شکاو زیانی لی ئەکەوی لای سەرکەوتویش هەر زیانی لی ئەکەوی !٠٠

شەری دوستایەتیش هەرچەندە بە پیی ئەنجام بە کەلکە ، بەلام دیسانەوە زیانو سەرگەردانیی بو هەردولا تیایە وەک شـــــەری دوژمنایەتی •• من دلنیام کە روژیک دیت دانیشتوانی هەمو سەر زەمین بە چاویکی سوک سەیری شەر ئەکەن ، هیچ جورە شەریکیش پەسەند ناکەن ، هیچ شەریکیش ناکەن ، چونکە هەرچونیکی لیک دەیتەوە ، شەر کردنەکەی پرە لە کردەوە نەنگیو خو پەسندی ئەنجامەکەی پرە لە سەر گەردانیو مالویرانی • لە ئەنجامی هەمو شەریکا ، هەمیشە بارستاییی رەووشتو خوی بلند نیشتوتەوە نەخوشیی لەشو هوشو گیان داکەوتونو بلاو بونەتەوە •• هەمیشە لاوە هەرە بەهیزو تەواناکان کوژراونو لەناوچون ، نەخوشو پەککەوتەو داماوەکان ماونەتەوە •• لەبەر ئەوە کومەل بەجوری تیکرایی کزتر بوە لە لەشو لە هوشیو لە گیانو لە ساماندا • جگە لەوە هەمو شەریکیش ، تووی هەلگیرساندنی شەریکی سامناکترو گەورەتری چاندوە ئنجا براوەتەوە ••

لەبەر ئەوە پیویستە شەری دوستایەتی نەکری هەتا هەمو جورە تەقەلاو کوششیک رەنجەرو ئەبن بو سەندنەوەی ئازادیو سەربەستیو بەشی خویان • بەلام شەری دوژمنایەتی هەر نابی بکری ••

هوی شەر :

شەری دوژمنایەتی هوی زورە وەک خوپەرستی ، چاوبرسیتی ، ئارەزوی زورداریو دەسەلاتداری • ئارەزوی ناوبانگو خوپیشاندان ، ئارەزوی سەرداری ••

ئەگەر بهاتایە هەمو تاکو تەرایەکی گەلان بو تیگەینرایە لە هەستو

تەستی شەرو ئەنجامی شەری دوژمنایەتی ، لام وایە هیچ گەلیـــك ئارەزوی شەری نە ئەکرد ، وە ماوەی سەرکردەکانی خوی نەئەدا کە بە ناوی ئەوەوە شەر هەلبگیرسین لەگەل گەلانی بەسەزمانو بی تاوانی تردا ••

بەلام داخەکەم هیشتا ئەو گەلە خویندەوارە تیگەیشتوە پی گەیشتوانە لە جیهاندا پەیدا نەبون • هیشتا ئەو سەرکردە پاكو دلسوزو کردەوە بلندانە زور نەبون کە بتوانن واز لە کەلکی خویان بینن بو کەلـــکی گەلەکانیان • یان گەلەکانیان لە خراپی ی شەری دوژمنایەتی تیبگەیننو ماوەی شەرکردنیان نەدەن • لەبەر ئەوە هیشتا گەلە بەسەزمانەکانی جیهان ، وەك مەر بەدەست سەرکردە گورگەکانیانەوە سەر ئەبررینو ئەکوژرینو لەناو ئەبرین !•• ســـــەرکردەی جەنگاوەرەکـــــان بو دەست کەوتنی ناو بانگو پایەو نیشان ، دەولەمەندە کان بو دەست کەوتنی پولو سامان ، سەرکردە فروفیلبازەکان بو چنگ کەوتنی پایەو مایەو ناو ، یان بو ساریژ کردنی دەردی دلی خویان لە پایەمال کردنی دوژمنە کانیاندا ، هەروەها سەروکە ئاینی یەکـــــان بو مانەوەی نەوازشو دەست کەوتو ئارەزووانی خویان ، ئەم درندانە هەمو ، هەمیشە ئاواتە خوازی شەری دوژمنایەتی هەلگیرساندنن لە کوششو تەقەلای ئەوەشدان کە گەلەکانیان چەواشەکەنو بیان کەن بە گژ گەلەکانی تردا بو کەلکی تایەســـــەندی خویان •• (پاپای) ئەوروپاو شـــــاهەکانی ئەوروپاو سەرکردەکانی جەنگو بازرگانە گەورەکان ، شەری دوژمنایەتی یان چەند سەد سالیك لەمەوپیش هەلگیرساند لەناو گاورەکانو ئیسلامەکاندا، بە ناوی پاراستنی جیگا پیروزەکانی گاورەوە •• کەچی لە راستیا شەری

دوژمنایەتیو زەوی داگیردنو پارە دەست خو خستنو دەسەلاتداریو خو پەرستی بو !٠٠

لە شەری « قریم » دا قەیسەری روس لە لایەکەوە ، خونکاری تورکیش لەلایەکەوە ، ئالای پاراستنی ئاینیان هەلکرد ، وهەر دولایان بەناوی خوا ناسیەوە گەلەکانی خویان بەشەردا ٠٠ کەچی لە راستیا بو دەست کەوتنی زەویو سامانو کەشو فشی سەرداری بو !٠٠ هەروەها جووەکانی ئەمەریکاو ئەوروپاش بو فروشتنی کەلو پەلی کارخانەکانیان ، بە هەزار فروفیلو چاووراو توانییان شەری گەورەی یەکەم و دوەم هەلگیرسینن لەناو گەلانی جیهاندا ٠٠ وا ئیستاش خەریکن شەریکیتر هەلگیرسینن بو کەلکی ناپوختەی خویان ٠٠

(ئەندەلوس)ی گاوور کە داگیر کرا لەلایەن ئیسلامەکانەوە بە هانەدانی بازرگانانی جولەکە ٠٠ (ئەندلوس)ی ئیسلامیش کە داگیر کرا لە لایەن گاورەکانی ئیسپانیاوە هەر بە هانەدانی بازرگانە کانی جولەکەبو !٠٠

ئەگەر تەنیا شەریک هەبی کە پیروزو بەرز بژمیرری ، مەگەر ئەو شەرە بی کە گەلەکانی سەر زەمین هەمو چاویان بکەنەوەو ئەو سەرکردە خراپانەیان لابەرن کە هەمیشە بو کەلکی خویان بو کەلکی ناپوختەو نەنگو ناپەسەندی خویان گەلەکانی جیهان ئەکەن بە گژ یەکا ٠٠ بەلی ئەو روژەی کە تیگەیشتنو پیگەیشتن بە تەواوەتی بلاو ئەبیتەوە بەناو هەمو گەلەکانی جیهاندا ، ئیتر ئەو جورە سەرکردە دروزنە فروفیلبازە ناپاکانە نان ناخون ، لەسەر دەزگای دەسەلات و سەرکردەیی نامینن ،

ئیتر ناشتوانن گەلان چەواشە کەنو بو کەلکی خویان شەریان لەناودا هەلگیرسینن کە هەتا هەتا نەکوژیتەوە ..

بەلی ئەم جورە شەری دوستایەتی ، یاخود شەری ئاشتی‌یە پیویستە بکری . بەلام پیویستە لەپاش وەرگرتنەوەی بەشی خوراو لە ئازادی‌و سەربەستی زەوی‌و سامان ، بنچینەی ئاشتی‌و دوستایەتی‌و ئاسایش دامەزرینری لەگەل گەلاندا .. ئنجا لەناو چینەکانی ناو خودا .. پیویستە دەزگایەکی حکومتی وەها دامەزرینری بو گەل کەئیتر گەل چینە چینە نەمینیتەوە ، ئیتر شورش‌و شەرو ناکوکی بە بیردا نەیتەوە . بەلکو لە بریتی ئەوە هوگری یارمەتی‌و کوکی‌و برایەتی‌و خوشەویستی بی لەناو خوی‌دا و لەگەل گەلانی تری سەر زەمین‌دا ..

وەکو گوتمان تەنانەت ئەم شەری دەستایەتی‌و ئاشتی‌یەش نابی بکری هەتا لە هەمو تەقەلاو کوشیشک وەرس نەبین .. ئەگین تەنگ‌و چەلەمەو گیروگرفتی ژیان هەموی ئەتوانری لەسەر بنچینەی برایەتی‌و ئاسایش‌و تیگەیشتن ببرینریتەوە .. واتا پیویستی بەشەرو شور نیە .. ئەم دەستورەش هەروەك بو ناو گەلان ئەتوانری بەکار بهینری ئەتوانری بو تاك‌و تەراکانیش (افراد) بەکار بهینری ..

شەری تاك‌و تەرا :

شەری ناو ئەم‌و ئەو یاخود شەری ناو تاك وتەراله زورداری‌ی یەکیکیان یان زورداری‌ی هەر دوکیانەوە پەیدا ئەبی .. پیاوی زوردار پیاویکی تیگەیشتوو پیگەیشتوو نیە . پیاویکی ژیر نیە . پیاویکی کردەوە نەنگ‌و بەدخوو و ناشی‌یە. پیاویکی خو پەرست‌و چاو برسی‌و پروپوچە.

پیاویکی بەکەش‌و فش‌و خو هەلکیشە • پیاویکە دلی بە گوی‌ی هوشی ناکات • لەبەر ئەوە دلی چی ئارەزو بکا ئەوە ئەکات • دلی ماوەی هوشی نادات لە شت بکولیتەوە ، ئەنجامی کارەسات لیک بداتەوە ، ئەوی بو ئاسایش‌و سەربەرزی پیویستە بیکا ت• دلی ری‌ی ئەوانەی نادات • دلی هوشی کردوە بە دیل • لەبەر ئەوە دەست ئەبات بو سەرو سامان‌و ئابروی ئەم‌و ئەو • زورداری لەمو لەو ئەکات •• دلی ئەم ئەشکینی، ئابروی ئەو ئەبات ، زەوی ئەو داگیر ئەکات ، دزی لەوی‌تر ئەکات • ئەم ئەکوژی • بەوی تر جنیو ئەدات •• بەلی پیاوی بی هوش ، زورداری وا ئەکات ••

بەلام ئەنجام !!•• ئەنجامی ئەم زورداره ئەوەیە ، روژیك توشی یەکیك لەخوی بەهیزتر دیت ، ئەچی بە گژیا ئەیشکینی ، تولەی هەمو کەسیکی‌شی لی ئەکاتەوە •• یاخود ئەو زورلی‌کراوانە بەرە بەرە هوشیان دیتەوە بەر خویان ، لەژیرەوە یەك ئەگرن ، هوروژمیکی بە هیز ئەبەنە سەر ئەو زوردارە ، تا تەخت‌و تاراجی تیك نەدەن‌و تولەی خویانی لی نەکەنەوە وازی لی ناهین ••

کەس زورداری‌ی بو ناچیتە سەر :

زورداری پەتو نابات ، ئەتوپی ، کەس زورداری‌ی بو ناچیتە سەر • چونکە خوایەك هەیە بەو سەرەوە چاودیری‌ی دادخواهی ئەکات • دەستی زورلی‌کراوو داماوان ئەگری • پشتیوانی‌ی لی‌قەوماوان ئەکات • زورداران سەرئەنگری ئەکات • بو ئەمەی دوبارە دادخواهی بلاوبیتەوە بەناو گەلا ، بەناو هەمو گەلاندا •

شاهەنشاهەکانی عەجەم ، ئیمپراتورەکانی روما ، خونکارەکانی

تورك ، که مەستی دەسەلاتو هیزو سامان بون ، پریاندایە گەلە بە سەزمانەکانی خویانو دەورو پشتیان •• دەستیان کرد بە زورداری •• دوایی چاوتان پی‌کەوت لە میژودا : کە چون زور لی کراوان لی‌یان راست بونەوە ، چون سەر ئەنگری‌یان کردن !••

سەرەك هوزیك لە هەورامان ، چاوی بری‌یە ژنی نوکەریکی خزمی خوی ، لە شەوی بوکینی‌دا کچەکەی خراپ کرد •• بەلام ئەزانن چە وەرامیکی لە نوکەرەکەیەوە وەرگرتەوە ؟•• پانزە روژیکی پی نەچو ، نوکەرەکەی خوی گوللەیەکی نا بە کەللەی سەریەوە ، گیانی لەبەر بری !••

خیزانیك ئەناسم ، باوکو دایکو کور هەرسیکیان ، بەقسەی رەقو ناخوش‌و ناشیرین‌و قیرە قیرو شاتە شات دلی گەلیك کەسیان شکاند ، زوریان لە زور کەس کرد ، لە ئەنجاما هەر سیکیان لە ماوەی دە سالیك‌دا بە گوللەی زور لی کراوان گیانیان لە لەشیان جوی کرایەوە !؟

(هیتلەر) و (موسولینی) هەردوکیان گەلی خویان توشی دیلی‌و بەندەیی کرد ، کردیانن بەگژ جیهاندا ، دوایی هەر دوکیان هەریەکە بەگوللەیەك دوایی بە ژیانیان هینرا ••

مەبەسی ژیان چیە ؟ :

مەبەسی ژیان ئەوەیە کە خوشی ژیان ببینین وەختیکیش ئیمە ئەتوانین خوشی لە ژیان ببینن کە خوشەویستی‌و برایەتی‌و یەکیتی‌و یارمەتیمان لەناودا هەبی ، و ئەمانەش تا سەر بن تاکو لەناوماندا ئاسایشی تا سەرپنك بی • ئەو بەختیاری‌و کامەرانی‌یەش کە ئاواتی هەمو لایەکمانە ، تەنیا

لەسەر چاوەی خوشە ویستیو برایتیو یارمەتیی گشـــت لایی‌یەوە هەل‌ئەقولی ..

ئەو وەختەی کە هەمو کەس لەسەر زەمینا ، ئەبیتە خویندەواری تەواو ، ئەبیتە خاوەن دلی پاكو زبانی پاكو کردەوەی چاك ، ئەبیتـــە گەورەی خوی ، واتا جلەوی دلی بە دەســــــت هوشییەوە ئەبیو بە سەرپەرشتیی هوشیەوە ئەروات بەریوە .. ئەو وەختـــە ئاسایش‌و خوشەویستیو کامەرانی لە هەمو کلاوەی سەرزەمینا فەرمان رەو ئەبی .. ئەو وەختە شەرو شورو جوینو خوینو ناکوکی نامینی .. ئەو وەختـــە دانیشتوانی سەرزەمین وەك یەك خیزانیان لی دی ، ئینجا جیهان ئەبیتە خانویکی هەمویان .. یەك حکومەتیان ئەبی . یەك زوبانیان ئەبی . یەك پارەو ویەك پولی پوستەو یەك جورە خویندەواری‌یان ئەبی .. ئەو وەختە جیهان وەك بەهەشتی لی دی ، ئامانجی هەمو رابواردنیکی ناوازەی خوشی پر تەن‌دوروستیو سەربەستیو بەختیاریو کامەرانی ئەبی ..

جا کەوای لی‌هات بام هەر لە ئیستاوە هەرکەسەمان خوی بو ئەو ژینە ئامادە کات . یارمەتیی براکانیشی بدات بو ئەوئامادە بونە .. واتا بام هەر لە ئیستاوە تیکوشین بین بە پیاویکی تەواو ، یەکتر بکەین بە پیاوی تەواو : دلیکی پاكو زبانیکی پاكو کردەوەیەکی چاك بو خومانو بو هەمو لا پیك بینین .. تا بەو ئامانجە پیروزو بەرزەمان بگەین ..

جیهان بەرەو چاکی ئەروا :

لەگەل ئەم هەمو شەرو شورو بەد کرداری‌یەشی‌دا کە ئیمرو لە ناو جیهان‌دا ئەی‌بینین ، من باوەرم وایە کە جیهان بەرەو چاکی ئەرواو دوایی

هەر ئەگاتە ئەو ئامانجەی ئاواتی بو ئەخوازین •• واتا ئەبێتە یەك خیزان لەناو یەك خانوا •• بەلام خیزانیكی بەختیار لەناو خانویكی ناوازەدا ••
هەست پی ئەكەم كە لەم ئاواتەم زور كەس پی ئەكەنی ، زور كەس سەری سور ئەمینی •• چونكە ئەو هیوایە لەم دانیشتوانی جیهانە خراپانە ناكات ••

بەلام بروا بكەن كە ئاواتەكەم راستەو دیتە دی •• نەء ، بم‌بەخشن ئەمە ئاواتی من نیە •• ئاواتی خوایە •• بەلكو ئامانجی خوایە •• مەبەسی خوا لە ناردنی پیغەمبەرەكانی بو ناو دانیشتوانی جیهان هەر ئەمە بوە كە بیان‌خەنە سەر ئەم ریگایە ، كە بیان گەیێننە ئەم ئامانجە ••

ئەم شەرو شورو جوین‌و خوینەش كە ئیستا ئەی‌بینین لە جیهان‌دا و میژو بینویتی لە جیهان‌دا ، دیسانەوە هەمو هەنگاویكن دانیشتوانی جیهان ئەی هاویژن لەم ریگایەدا بو گەیشتن بەو ئامانجە ••

ئەم سەرگەردانی‌و كوشتاری ناو جیهانە وەك هاوار فریادی ئەو نەخوشە وایە كە لە ژیر نەشتەر كاری‌ی پەزیشكیكی پسپوردا ئەیكات •• چەند روژیكی پی ناچی نەخوشەكە چاك ئەبێتەوەو سوپاسی پەزیشكە كە ئەكات •• دانیشتوانی جیهانیش لەپاش ئەم شەرو كوشتارو سەرگەردانی‌یە هوشیان دیتەوە بەرخویان‌و ریگای چاكە ئەگرنە بەرو بەم ئامانجە پیروزو بەرزە ئەگەن •• ئەوسا كە سوپاسی پەزیشكی مەزن واتا خوای بی هاوتا ئەكەن كە ئەم نەشتەركاری‌یەی كردون ••

دیسانەوە ئەیلیمەوە : جیهان بەرەو چاکی ئەروا •• زور بەتیزیش بەرەو چاکی ئەروا ••

تەلەفون‌و بی‌تەل‌و رادیو لە هەناسەیەکدا لەدەردو ئازارو خوشی‌و بەختیاری‌ی هەمو دانیشتوانی جیهانمان ئاگادار ئەکەن •• شاخ‌و کیوو دەشت‌و دەرو زری‌و روبارو ریگەوبانی دورو دریژ لە بەرامبەر هیزی بروسکەیی تەلەفون‌و بی‌تەل‌و رادیودا خویان پی ناگیری ، بەرگە ناگرن ، هەر وەك نەمابن وایە •• لە بەرامبەر فروکەو ئوتوموبیل‌و شەمەندەفەرو کەشتی‌دا ، ماوەی ریگا دورەکان نەماوە ، وەك تەنگی هەرد کیشرابیتەوە وەهایە •• روژ بەروژ تیکەل‌بونی گەلان بە یەکترو خویندەواری‌ی گشت‌لایی لە ناو دانیشتوانی جیهان‌دا زورتر بلاو ئەبیتەوە ••

گیانی چاکەو کوششی مەردانە بو پیش‌خستنی هەمو دانیشتوانی جیهان روژ بەروژ لە پەرە سەندن‌و بلاو بونەوەدایە •• (کومەلی گەلان) ، (کومەلی نەتەوە یەك‌گرتوەکان) (یەکیتی پوستەو تەلگراف) ، (دادخانەی گشت لایی لە لاهای) ، (ئەنجومەنانی گەلان) کە لەم حکومەت‌و لەو حکومەتا ئەگیرین بو بەرەنگاری کردنی نەخوشی‌و پیش‌خستنی کاروباری شینایی (زراعە)و کشت‌وکال‌و ئاوەدانی‌و ریك‌خستنی گوند •• داهینانی ، ئەلەکتریك‌و سینەماو چاپ‌و تەلەفیزیون ••

ئەمانە هەمو بەلگەن کە دانیشتوانی جیهان بەرە بەرە چاو ئەکەنەوە ، ووریا ئەبنەوەو لەوە تی‌ئەگەن کە هەمو یەك خیزانن ، خوشی‌و ناخوشی‌یان

یەکە ، یەك خانوویان هەیە : پیویستە • ئاوەدانی کەنەوە ، ئەویش کلاوەی زەمینە •• پیویستیشە تیا بەخوشی بژین ••

بەلی ئەمانەو گەلی شتی تریش بەلگەن کە دانیشتوانی جیهان هەموتەکان ئەدەن بو یەك ناسین ، بو یەك بون بو یەك خیزانی ، بو برایەتی ، بو خوشەویستی بو ژینیکی پر بەختیاری ••

ساخوا ئەم ئاواتە بلندو پیروزەمان بهینیتە دی •• جیهان لە ژینیکی پر ئاسایش‌و ئاشتی‌و خوشەویستی‌و کامەرانی‌دا ببینین •• لە جیهان نیشتمانیکی ئاوەدان ، لە دانیشتوانی جهانیش گەلیکی ئازاد ، بەختیار ، پیك بیت •

گولی سەربەستی

گەلی شیرین‌تر لـــە خونچەی بەهار
ناسك‌تر ، جوانترلە شەوبوی نازدار
گەش‌تر ، لە دیدەی وەنەوشەی نەزار
گولیکە ناوی گولی (سەربەستی)
مەردە ئەو کەســـەی بگاتە دەستی

بەختیار زیوەر

کوردانی بە ناوبانگ
دینە وەری یەکان

بەخامەی :
جەمیل : بەندی روژبەیانی
مەندەلی

٥ ـ ئیبن خازین الدینەورەی :

ئەبو الفەضل ئەحمەد کوری محەمەد کوری فەضل کوری عەبد الخالیق : یەکیکە لە دانەرە هەرە بەرزو بەناوبانگەکان ، و لە ویژەوانە (ئەدیب) شاسوارەکان ، وە لە نووسەرە خوش‌نویسە چیرر (خەط) جوانەکان سالی ٤٥١ کو (١٠٥٨ زا) لە بەغدا هاتووەتە جیهانەوە لە سای خویندنو خویندەواریدا پەروەردە بووە ، وە بەو چـــیرە (خەط) جوانەی ، کە ناوبانگی خوش نویسی پیوە وەرگرتووە ، گەلیك ژمارەی لەنامەی (مەقامات) روونووس کردووە ، لەگەل نووسراوەکانی خویا • لە هونینەوەی هەلبەستیشا دەسیکی بالای هەبووە • دیوانی هەلبەستی لەلایەن کورەکەیەوە (ئەبو الفەتح نەصروالای نووسەری بە ناوبانگ) کو کراوەتەوە : ئەمە نموونەی هەلبەستی جوانی پر لە نیکتەی دل رفینیتی :

« من یستقم یحرم منـــــاه ، ومن یزغ
یختص بالاســــــعاف والتمکین »

« انظر الى الالف استقام ففـــــاته

عجـــم ، وفاز به اعوجـــاج النون »

★ ★ ★

ئەمەش جوریکە لە هەلبەستی شەیدایانەی :

« من لی ! بأسمر حجبوه بمثـــــله

فـــــی لونه والقد والعســـــلان »

« من رامه فليدرع صـــــبرا عـــــلی

طرف الســـــنان وطرفه الوسنان »

« راح الصـــــبا تثنيه لا ريح الصـــــبا

ســـــكران بی ، من حبه ســـــكران »

« طرف كطرف جامـــــح مرح متی

أرســـــلت فضل عنانه عنـــــانی ! »

ئەم هەنەرمەندە مانگی « صەفەر »ی سالی **٥١٨** کو ٠ (**١١٢٤ زا**) ـ یاوەکو « ئیبن جەوزی » ووتویە ٥١٢ کو ٠ (**١١١٨ زا**) مەرگ داوینی گرتووە (١)

٦ ـ نەصرواللاە کوری ئیبراهیم کوری ئەبونەصر کوری حوسەینی دینەوەری :

ئەم پیاوە ، سالی (**٥٢٠** کو) لەدایک بووە وە لە بەغدا گەورە

(١) ئیبن خەلەکان « ١/١٣١ » ، وەقاموس الئەعلام « ١/٦١٩ » ٠

بووه ـ لای زور کەس خویندوویە ، یەکیك لە ماموستاکانی « ئیبن عەبد السەلام » ە • بنە مالەکەی بە بنە مالەی (حەمامچی) ناوبانگیان هەبووه • خوی مروفیکی ویژەوانی ووشیار بووه وه لە دوستوری زمانی عەرەبیدا (نەحو) زور شارەزاو هونەرمەندبووه • زور داخ ، کە سەرگوروشتی تەواوی نەزانراوه • (١)

٧ ـ ئەبو محەمەدی دینەوەری : جەعفـــەر کوری هارون کوری ئیبراهیم دەستورزان (نەحوی) :

زور مەخابن کە سەرگوروشتی تەواوی نەزانراوه ، تەنها (ئیبن شاذان) سالی (٣٤٤ کو •) لە زمانی ئەمەوه : هەندی شـــــتی گیرراوەتەوه (٢)

٨ ـ ئەبو بەکر ضەررابی دینەوەری :

ئەحمەد کوری حەسەن کوری ئەحمەد : یەکیـــــکە لە زانایانی فەرمایشت (حەدیث) زور بەناوبانگ • لای گەلی ماموستای بەرزی وەکو (محەمەد کوری عەبدالعەزیز کوری موبارەکی دینـــــەوەری فەرمایشت فیربووه ، وه لە پاشان لەگەل لەشکری شالاو هینەرا هاتووەتە بەغدا ، وه لەویوه بەرەو (طەرسوس) چون ، وه لە دوایا گەرراوەتەوه وه زور فەرمایشتی کوکردووتەوه • روژی چوارشەمە ٤ جومادە لئولا

---

(١) موعجیم الئودەباء « ١٩/٢١٨ ، ٢٢٦ » ••
(٢) موعجیم الئودەباء « ٧/٢٠٥ » •

سالی (٣٢٨ کو •) لە بەغدا ، چنگی مەرگ گیانی دەرکردە [١].

٩ - ئەبوالعەباس وەکیل دینەوەری :

ئەحمەد کوری حەسەن کوری ئەحمەد : یەکیـــکە لە زانایانی فەرمایشت پیاویکی راستگو وە جیـــــگە باوەر بووە • گەلی نامەو نووسراوی داناوە لە بەغدا ، لە گەرەکی باب الئەزەج (باب الشیخ) ی ئیستە دائەنیشت • [٢]

١٠ - ئەبوعەلی دینەوەری :

ئەحمەد کوری جەعفەر : یەکیکە لە زانایانی هەرە بەناوبانـــگ لەدوستوری زبانی « عەرەبی »دا شاری دینەوەری بەجی هیشتووە ، ورووی کردوتە « بەصرە » ، لەوی لای « مازنی » خویندویە ، لەپاشا گەرراوەتەوە بەغدا لای (موبەررید) دەسی کردووە بە خوینـــــدنی نامەکەی « سیبەوەیهی » بەناوبانگ کە بە « کیتاب سیبەوەیهی » ناسراوە • خەلك لییان پرسیوە : بوچ لای ئەعلەب)ی خەزورت نایخوینی ، کە لەسەر ئامەدی زانایان ئەژمیری ؟ لە وەراما ووتویە : « ئەعلەب » نامەکەی (سیبەوەیهی) نەخویندووە ، وە هەر بەزانســـــتی خویا را ئەپەرموی بو زانینی • بەلام (موبەررید) لای خەلك خویندوویەتی وە چاتری ئەزانی • ئنجا (بەغدا)ی بەجی هیشتووە وچووە بو (میصر) لەوی بووە بە پشتیوانی رچی (بەصری) کان ، وبەرمبەر بە پیشتیوانانی

---

(١) ئەەریخ خەطیب بەغدادی « ٤/٤٢٧ » •
(٢) تەەریخ خەطیب بەغدادی « ٤/٩٣ » •

(رجی کوفی) کان وەستاوە • کە (ئەخفەش) چووە بو « میصر » ئەو (میصر)ی بەجی هیشتووە ، گەرراوەتەوە «بەغدا» ، کە (ئەخفەش) گەرراوەتەوە بو « بەغدا » ئەو چووەتەوە بو (میصر) •

گە لیْنامەو نووسراوی داناوە • بەلام ئەوەی کە ئیمە ناومان زانیبی ئەمانەن :

١ ـ ئەلموهەززەب فی النەحو •

٢ ـ موختەصەر فی ضەمائیر القورئان •

٣ ـ ئیصلاح المەنطیق •

سالی ٢٨٩ کو • (٩٠٤ زا) لە میصر کوچی دوایی کردووە • (١)

١١ـ ئەبو بەکر فریابی دینەوەری :

جەعفەر کوری محەمەد کوری حەسەن کوری موستەفاض : سالی ٢٠٧ کو دایك بووە • سالی ٢٢٤ کو • (واتا لە تەمەنی ١٧ سالیدا) دەسی کردووە بە کوکردنەوەی فەرمایشت ، وە بە دوای لە زانست بەهرەوەر بووندا چووەتە (خوراسان ، تورکستان ، عیراق ، حیجاز ، بەصرە ، شام ، جزیرە) ماوایەکیش فەرمانڕەوای ئاینی (قاضی) بووە لزادینەوە • پاشاکەرراوەتەوە بەغدا وکردوویە بە مەلبەندو لەوی دەسی کردووە بە زانستو فەرمایشت بلاو کردنەوە • جاریکیـــان بو گوی گرتنی : لەووتاریکی رووبەرویی (موحاضەرە) ، کەداویتی ، ٣٠ هەزار کـــەس کوبوتەوە • ئەم زانا هونەرمەندە روژی چوارشـــەمە ٥

---

(١) موعجیم الئودەبا « ٢/ ٢٤٠ » •

موحەررەم ٣٠١کو (٩١٣زا) جیهانی بەجی هیشتووە وە لە گوررستانی (باب الئەنبار) نیژراوە • [١] •

١٢ـ ئەبو الحوسەین دینەوەری :

محەمەد کوری عەبد الرەحیم کوری سەعید کوری بیشر کوری حەمماد کوری ماهان : رووی کردوتە بەغدا ، وە لەوی بەفەرمایشت کوکردنەوە خەریك بووە • هەروا فەرمایشتیشی بە گەلی کـــەس راگەیاندووە • داخەکەم سەرگوروشـــتی تەواوی دەس نەکەوتووە ئەوەندە ئەزانین کە لە سەدەی سیەیەما کوژراوە • [٢]

١٣ـ ئەبو الحەسەن دینەوەری :

عەلی کوری عەبە الملیك کوری شـــەبانە : لای زور لە زانایان خویندوویە • تەنانەت (ئەبو الحەسەن فیراسیمەکی) ، و خەریك بووە بە فیرکردنی خەلك • (خەطیبی بەغدادی) خوی لای فیربووە • ئەم هونەرمەندە سالی ٤٣٠ کو (١٠٣٨زا) لە «شارەزور» مردووە • [٣]

---

(١) تەءریخ خەطیب بەغدادی « ٢٥٢/١٩٩/٧ » •

(٢) تەءریخی خەطیب بەغدادی « ٣٦٤/٢ » •

(٣) تەءریخی خەطیب بەغدادی «٢٨/١٢» •

ئامانه اللّه خانی والی

هەڵەبجە : محمد أمین – کاردوخی –

والی کوردستانی ایران بو ، لە سنە دا ئەنیشت لە بەینی خەڵقو والیەکانی‌ترا بەزیرەکی‌و ژیری ناو بانگی دەرکردبوو • میریك بو کە میرو بەگەکانی‌تر بو خزمەت کردنی بە گیانو دل ئامادە بوون • گەورانو ناودارانی دەورپشتی تیکرا ملکـــــەچی فەرمانی بوون • ناوبانگی بەخششو دادپەرستی ئەم والی‌یە مەزنە بە هەمو گیتی‌دا بلاو بوبوەوە • زور حەزی بە دروست‌کردنی باغو باغچەو کوشـــکی جوان جوان ئەکرد مزگەوتە جوانە گەورەکەی ناوە راستی شاری سنە یەکی‌کە لە یادگارەکانی ئەم والی‌یە بە ناوبانگە • بە کورتی هەرچی لە بابەت چاکەو دادپەرستی‌و خزمەت‌کردنی (ئامان اللە خانی والی) یەوە بنوسریت هیشتا هەر کەمە •

ئەم والی‌یە هەرچەند کەمتر خوی بە شعر دانانەوە خەریك ئەکرد لەگەل ئەوەشا زور شعری لەبەربوو وە همیشە شاعرەکانی لە دەوری خوی کو ئەکردەوە •

ئەم چوارخشتەکی‌یەو • ئەم تاقە هونراوە نمونەی شعریەتی کە

دانەری کتیبی (حدیقەی [1] خسروی) خوی لی‌ی بیستوه :

ئەز جوشش کثرت سیاهی تن نالانست چهره کاهی
ئەز خلق ئەمید قطع باقی ست ئەلطاف خفیەت ئیلاهی

★ ★ ★

چو تیر شهپر حسنش گشاد ئان زیبا
فرنگ بال کشاشد که گیرد ایرانرا

★ ★ ★

ماوەی حوکمی ئەم والی‌یه مەزنه (٢٧) سال بووه له سالی ١٢٤٠ کوچی‌دا کوچی دوایی کردوه ، لەپاش ئەم (خسرو خانی والی) لەجی

---

(١) حدیقەی خسروی
حدیقەی خسروی کتیبیکی دەس‌نوسه بە خەتی دانەرەکەی (میرزا عبدالله متخلص به رەونەق) نوسراوەتەوه هیشتا چاپ نەکراوه (٣٤٢) لاپەرەیه به فارسی دانراوه باسی شعرو شاعرەکانی سنه وه دەوروپشتی ئەکات له گوفاری گەلاویژی خوشەویستا چەند لاپەرەیەکم پاش گورینی به کوردی بلاو کردەوه وەکو :١ـمیژوی ژیانو شعری (مەستوره) ٢ـ (خسرو خانی‌والی) ٣ـ (رەونەق) وا ئیستاش خەریکم بەره بەره له کاتی ووچانی بی ئیشی‌ما ئەم کیتبه به ترخه بکەم به کوردی‌و هیوام وایه بتوانم منیش ئەم خزمەته به گەل بکەم‌و له ماوەیکی کەما له هەلیکدا میژوی ژیانی ئەو شاعرانه بکەم به کوردی‌و لەگەل شعرەکانیانا له چاپی‌بدەم •

دانیشتوه ، (میرزا مرتضی قلی) که ـ مخلص ـ تخلصیه‌تی به‌م سیه شعره میژوی کوچی دوایی (ئامان الله خان) و چونه سه‌رکورسی والی‌یه‌تی (خسروخان)ی به‌یان کردوه :

شبی ده‌ر وادی فـــــکره‌ت فتاده‌م
ز بهر مصـــــرعی ئه‌ندرتک ده‌و
پی ته‌ءریخ ســــال فه‌وت والی
هــــه‌م ئه‌ز بهر جلوس والی نه‌و
خرد گفتا کـــه ئه‌ز ملـــك ئه‌یالت
أمان الله شـــد بنشســـت خسرو

ئامۆژگاری

ـ په‌ست ترین که‌س ئه‌وکه‌سه‌یه که به‌چاوی سووك بروانیته خه‌لقی ٠

ـ ئه‌گه‌ر تووشی پیاوی ریزگرو به نه‌زاکه‌ت بوون ئیوه‌یش وه‌کو ئه‌وبن ، ئه‌گه‌ر تووشی پیاوی به فیزو له‌خوَ بایی بوون له‌وکه‌سه خوتان به پچوکتر مه‌زانن ٠

بو ماموستایانی قوتابخانە سەرەتاییەکان

سیوسینان : میدیا [(١)]

ماموستای دلسوز :

گومانی تیا نیە کەچەند سالیکە جولانەوەیەکی پیروز هەیە بو پیش خستنەوە چونیەتی نوسینی زمانەکەمان ، هەروەها ئەو دلسوزانەی لە دەستیان هاتوە کەمو زور دریغیان نەکردوە لە هەول دانو ریگە پاك کردنەوە بو بوژاندنەوەی سامانی ویژەیی نەتەوایەتیمان وە دارشتنی ، سا ئەم هەولدانە چ بەنووسین بیت لەگوفارو روژنامە کوردیەکانا وەیان چ بەدانانی پەراو بیت لەبارەی زمانەکەمانە وە یان چاپ کردنی هەندی پەراوی تر وەکو چیروك ، دیوان ، •• هتـــــــــد ، وەیان هەتاکو با بەقسەکردنیش بیت لەگەل یەکتریدا بو نەهیشتنی گیرو گرفتەکانی بەر

---

(١) تا ئەمجارەش هەر بەناوی (ماموستا ــ ع ــ) وە ئەم نووسی بەلام لەبەرئەوەی هەندی لەخویندەوارانی بەریز ، یەکیك لەوان (کاك « س » لەگوفاری هیوای خوشەویستا) ئەلین : (با ماموستاش بیت ناشی خوت بەخوت بلییت ماموستا •) هەرچەندە من تەنها بەنیازی « معلم » ئەم نووسی « ماموستا » بەلام لەگەل ئەوەشا ئەوا لەم و دواوە لەژیر ناوی « میدیا » دائەنوسم تاشتیوا بچوکیش نەبیت بەهوی خەریك کردنمان •

ــ میدیا ــ

دەممان لەپناوی گەیشتنا بەئامانج ، ئەمانە هەمو کاری بەکەلکن با هیشتا نەش گەیشتینە ئامانج ، بەلام تەنها ئەوە گرنگ نیە چونکە ئەمرونا روژیکی‌تر هەر ئەگەینە ئەو ئامانجە ، بەلام گرنگ‌تر لەوە هەست کردنەکەیە بەبونی گیروگرفت‌و کەم‌و کوری لەریگای پیش خستن‌و بوژاندنەوەی زمان‌و ویژەماندا ، ئەم هەست کردنە شتیکی پیروزە • مادام هەست کرابیت وە شارەزایانی دلسوز هەبن گەیشتن بەئامانج لەتوانادایە ، بەلای‌منەوە هەرکەسی لەتوانایاهەبیت کە خشتی لە چینی دیواری ئەم کوشکەدا دانی کەدەست دراوەتە دروست کردنی و کەچی دای نەنی کورتیەکە لەپیویستی سەرشانیا ئەی‌کات بەرامبەر بەنەتەوەکەی وە لەوانەی کەلە هەمو کەسیك زیاتر ریگەی دەستیان هەیە بوئیش‌کردن •• بو ریگا روشن کردنەوە بو هەلنانی یەکەم هەنگاو لەبەردەمی پیاوانی دوا روژا ، ماموستایانی قوتابخانە سەرەتاییەکانن چونکە قوتابیان لەقوتابخانە سەرەتاییەکاندا یەکەم هەنگاو ئەنین بو هاتنە ناوکوری ژیانەوە ری پیشاندەریشیان لەهەلنانی ئەو یەکەم هەنگاوەدا ماموستاکانیانن ، قوتابیانی کوردیش بافتی خویانە کەفیری خویندن‌و نوسین بن بەزمانەکەی خویان وەچەند کات‌و توانا ریگا بات لەچوارچیوەی ژمارەی ئەو دەرسانەدا کەبو زمانی کوردی دانراون شارەزاییەکی کەم پەیا بکەن لە بەشەکانی ویژەی کوردیا ، با هەر وەکو یەکەم هەنگاو ئەنین لەفیربونی عەرەبی‌و انگلیزیا کە دوو زمانی بیگانەن هیچ نەبیت بەقەدەر ئەوان هەنگاو لەزمانەکەی خوشیانا بنین وەمن لەم رووەوە هەمو سوچیکی دوا کەوتنی قوتابیەکان لەزمانی کوردیا ئەدەمە پال ماموستاکان چونکە وەکو ماموستاکان ئەزانن کەدەرسی کوردی لە

قوتابخانە سەرەتاییەکاندا هەیە ـ باکەمیش بیت ـ ، لەبەرئەوە پیویستە بونی ئەو دەرسە کوردیانە بەهەل بزانریت بو پیشکەش کردنی زورترین زانیاری لەبارەی زمانو ویژەی کوردیەوە بەقوتابیەکان ، نەك ئەودەرسانە بەهەل بزانریت بو ماندوحەسانەوە وەیان کردنیان بەدەرسی‌تر گوایا لەبەرئەوەی دەرسی کوردی ئەوەندە ناهینی خوی پیوە خەریك بکریت چونکە قوتابیەکان بوخویان فیری ئەبن .

ماموستایانی بەریز من نیازم لەو چەند قسەیەی سەرەوەم ئەوە نی‌یە کە بلیم ماموستایان هەمویان وا ئەکەن بەلام گومانم نیە کە هەندیکیان وان وەیان ئەگەر واش نەبن زور بەگەرمی وە بەدلسوزیەوە خەریك نابن لەگەل قوتابیەکانیانا لەدەرسی کوردیا وەکو لەدەرسەکانی ترا لەگەلیان خەریك ئەبن ، بویە زور بەکول بانگ ئەکەمە هەمو ماموستایانی دلسوز کەبەر لەوەی بچینە ژوری پولەوە بو وتنەوەی دەرسیکی کوردی بو ماوەی چەند چرکەیەك (۱) بادەست بەینە بەر ناوچەوانی خومانو مەلی بیرمان لەقەفەز بەرەللاکەین تا گەشتیك بکات بەسەر هەمو کوردستانی خوشەویستا باهەندیك دەنگو باسو وینەی ژیانو رادەی دوا کەوتنو زور لی کراوی میللەتە کەمانمان بو بینەوە جاباً ئەوسا بزانین ویژدان هەیە ـ چەند مردوش بیت ـ نەیەتەکولو هانی خاوەنەکەی نەدات بو هەلسان بەپیویستی خوی لەمەیانە بچکولەکەی ژوری پولدا !

ماموستای بەریز : وتنەوەی ئەو دەرسەکوردیانە نابی بەچاویکی

---

(۱) چرکە = ثانیة .

سوك تەماشابكرين وەیانبخرینە پشت گوی وە بەئاسان بزانرین چونکە وەکو لای ماموستا ئاسانن لای قوتابیەکان گرانن ، هەموشتیك دوای زانین ئاسانە •

ماموستای دلسوز : ئەو دەرسانە مەخەرە پشت گوی چونکە کەتو خستتە پشت گوی قوتابیەکانت هیچ لەبارەی زمانو ویژەی میللەتەکەیانەوە نازانن خویندەواریکیش کە نوسینو خویندنەوەی بەزمانی خوی نەزانی وە شارەزایی لەویژەو میژووی میللەتەکەیا نەبو پیم وایە ئەو خویندەواریەی هیچ کەلکیکی نابیت بو میللەتەکەی تاوانی ئەوەش بەئەستوی ماموستاکانیەتی کە هیچیان فیر نەکردوە ، کەوابو وەکو هیشتا زمانی منالەکوردەکان بەتەواوی پاك نەبوتەوە کەچی ئەبی خەریکی فیر بونی عەرەبی بن باهیچ نەبی لەگەل ئەویشا خەریکی فیر بونی زمانەکەی خوشیانبن ، هەروەکو هەموسالی ئەبی چەند هەلبەستیکی عەرەبی لەبەرکەن بائیمەش سالی چەند هەلبەستیکی کوردیان پی لەبەرکەین ، وەهەروەکو سێ سالی رەبەق خەریکی (ری زمان) ی زمانی عەرەبی ئەبن باسالی هەندیك (لەری زمان) ی زمانەکەی خوشیان فیربن ، کەس هەیە بلیت فیر بونی زمانی عەرەبیو انگلیزی بو قوتابیانی کورد پیویست ترە لەزمانی کوردی ؟! برواناکەم مەگەر •••• بەلی ئەودەرسانەی بو کوردی تەرخانکراون زور کەمن وەهیچ رەوای حەق نیە کەبەو جورەبیت ، بەلام چ ماموستایەك بەرەوای ئەبینی وەکو لەو لایەوە وای لیکراوە ئیمەش ئیجگاری بەرەللای کەین ! نەخیر ئیمە بەرەللای ناکەین چونکە ئەبی لەسەر ئەوبروایەبین کەهەتاسەر دەرسەکانی کوردی وا بەکەمی نامیننەوە •

دیوانی هیوا

شاعری مەزن

ئەحمەد موختار بەگ جاف

خوالیخـــوش بوو ئەحمـــەدبەگ کوری وەســـمان پاشای جافە لەسالی «١٨٩٧» میلادی‌دا لەشاری هەلەبجە هاتوتە دنیا شاعریکی نیشتمانی بەرزو رووخـــوش‌و زور سەخی‌بوو لەســـالی ١٩٢٢دا کراوە بەقائممقامی هەلەبجە لە ١٩٢٤ دا ، بەنائب لەسالی ١٩٣٥ دا لەتەمەنی ٣٨ سالیدا لەناو رووباری سیروانا دووراو دوور گوللەی تفەنگی پیاویکی نەفام پیکاویتی بەداخەوە ئەلیم ، تەرمی پیروزی ئەم شاعرە دلسوزە لەناو کوری شین‌و شەپوری کەس‌وکارو کوردو گورانا بەشان هەلـــگیراو لەعەبابەیلی لەگورستانەکەی تایەربەگی برایا نیژراو گیانی بەجەنەت شادبوو .

بەلام ناوو شیوەی شیرینی ئەم شاعرەمەزنە هەر لەپیش چاوەوون نابیت هەرگیز لەبیرناچیتەوە .

ئەمە وینەی شعریکی نیشتمانی‌یتی :

لەخەو هەستن

لەخەو هەستن دەنگە میللەتی کورد خەو زەرەرتانە
هەمو تأریخی عالەم شاهدی فەزلو هونەر تانە

دەسا تی کوشن ئەی قەومی نەجیبی بی‌کەسو مەزلوم
بەگورجی بی‌برن ئەوریگە دوورەی وا لەبەرتانە

بخوینن چونکە خویندن بودفاعی تیغی دوژمنتان
هەمو ئانو سەعاتی عەینی قەلغانو سوپەرتانە

بەخورایی لەدەستی بەرمەدەن ئەم خاکە مەحبوبە
کەتوزی وەك جەواهیر ، سورمەو کوحلی بەصەرتانە

بەسەر خاکا ئەگەر نازیش بکەن حەقتانە ئەی کوردان
تەماشای سیبەری ئەم شاخو کیوانەی وا لەسەرتانە

بەبی قەدری بەسەریا رامەبورن حورمەتی بگرن
گولالەی سووری ئەم سەحرایە خویناوی جگەرتانە !

دەمیکە ئەم وولاتە وا ئەسیری پەنجەیی جەهلە
لەسایەی علمەوە ئیمرو ئیتر نوبەی زەفەرتانە

زبانی حالی ئەحمەد هەر ئەلی ووزیابن ئەی میللەت !
بزانن بەردی ئەم سەحرایە ئەلماسو گوهەرتانە

کاروان

غ • س • غەمبار ـ سلیمانی

دەنگی زەنــــگی کاروان برزا لە گویچـــــکەم نایە
کاروان گەیشـــــتە مەنزل هـــەر کوردە لەدوایە

خەلقی فرمانی خوی کرد ، وا پشـــتوینی ئەکاتەوە
کوردی هەژاریش دەنـــگی نیە راستی کـــاتەوە

زەردە گەیشـــــتە ئاسو لای ئیمە هیشتا شــــەوە
دەنگی کەلە شــیر ئەلی هەستن کەی وەختی خـــەوە

کـــــاتی فرمانە هەستن تەمـــــــەلی بەری نابی
پیاوی تەمەل هەمیشــــــە ئەبی سوکو ریســـــوابی

گەلان کـــــاری زەوی‌یان هەموو کردە ســـــنگوبەر
بەجوری وا پیشــــــکەوتوون لەوزە چوونەتە دەر

بویە ئیســــــتا خەریکی کاروباری ئاســــــمانن
نیـــــازی ناو مانگیان هەیە بی گومـــــانە ئەتوانن

پیویستە لەســــــەر ئیمەش بخوینــــــین تا ئەتوانین
هیچ کاری ســــــەرناگری بەبی خوینــــدن و زانین

مەشـــــخەلی ری‌ی پیشکەوتن بەزانین دیتـــــە کایە
کاروانیــــــش ری دەرناکا شـــــتیکی ئاشـــکرایە

کـــــــەواتە ئەمرو زانین بوەتە تیری ئاراســـــــتە
(غەمبار) لەبەچکەی کوردان داوا ئەکا ئەم خواستە

بەندەك دگەل (شەتی بەغدا)

صالح یوسفی : زاخو

(١) شــەتی بەغدا چــەندی مەندی
نفســـتیی خـــەوا رەنـــدی
تیی اش ولاتی تاری و کـــەندی
بـــی ئاوازی یی بی بەنـــدی
مــە نە زانی کاتو جــەندی

(٢) هاتی دل ئیش ژ چـــەل و چیا
بن چنـــارو ژەنگە پیـــا
لنـــاف چیمەنو میرگو گیـــا
هەمیا هافیتیـــە لبەر پیـــا
بویە ریفینـــك سەریت ریـــا

(٣) تە نە دامن چـــــی مزگینی
تو ژی وەکی من خەمـــگینی
دل ئالوزی ئیش ســـەنگینی
نە شاهیـــە نە خازگینـــی
نە سەربەســـتی نە زەنگینی

(٤) کەسی نەگوت تو بخـــیر بهیی
ســــــەروکانی ژ وەلاتی کیی

پیروز بیت ئەو چهـــی ژی تیی
ئەو چیـــاییت تو ژ بن وان زیی
بوچی لالی تو چـــــی نابیی ؟

(٥) بی ژە ئەز ژورە هەمیـــا سلم
برینـــــدارم زور دل کولـــم
کوردســـتانە سەرو مـــلم
وە همیـــا دانا لبەر کولـــم
ســـلافا لی بکەن جـــلم

(٦) هین برانە کەلەك ژمـــیژە
خینا بی ســـیج بەس بریژە
گونـــە هاوی چیـــە بیژە ؟
هـــەواراوی یا دریـــژە
دل خـــەتمی مشـــت قریژە

(٧) شەتی بەغدا :
بەنداتە جـــەندا شرینـــە
یـــازەلالو پر بژینـــە
(شەتی بەغدا) هـــەر بخینـــە
هیفیت زور دارا بدرینـــە
بژی بومە !! هەمیـــا بمینـــە

له بادینانی یەوه

(١) روو باری بەغدا چەندە مەندی خەوت چەن خوشه لـــه وولاتیکی زور تاریکەوه بی دەنگ‌و ئاواز دیت ، ئیمـــه نرخی مان نەزانی !

(٢) بەدلیکی شکاوه وه لەناو چیاوه هاتی لەبن چنارو ژیر پیی ژەنگاوی یەوه هەل قولایت لەناو چیمەن‌و میرگ‌و گیاوه هاتیت‌و ئەمانەت ...

(٣) پی شیل کردو خوشت دەربەدەر بویت به مەنگی وەستاویت نازانی روو بکەیته کوی ؟!

(٤) هیچ مژده یەکت نەدامی تویش وەك من غەمگین ئالوزو دل پررو شله ژاوی نه به شایی یەوه ، نەبو خوازبنی هاتی نه سەر بەستی نەزەنگینی .

(٥) کەسیك نەیووت بەخیر بییت کەسیك پیت نالیت لەوولاتی کیوه هاتووی تاوەکو پیروزبایی لەو شوینه بکەن کـەتوی لیوه هاتووی .

(٦) تەنانەت ناوی ئەوچیا یانەش نابەن کەتو لەبنی‌یەوه هـــــەل ئەقولیت ، بوچ لالیت ؟ بو قسەیەك ناکەیت ؟!

(٧) بیژه بەمن له هەموتان پەستم برینـــــدارم زور دل بەکولم کوردوستانه سەرو ملم بەهەموتان خستتانه ژیر چەپوك !!

هەزار ئەفسوس

پیناو

هەزار ئەفسوس بە هەشتی پاکی دلداری کە جاریکە
کە دل ئاوارە بوتیایا ژیان زنجیکی تاریکە
شەپولی ئەرکو ئازارە شەپولی ئەرکو فرمیسکە
ئەوەی بوتجی بهیلی جوشو قولپەی یادگاریکە
لە ناو دلدایە کلپەی دی بەلام بی سودە بی کەلکە

لە کوی‌یە ئیستە دل کوانی هەزار خوزگەم بە جارانم
کەمەستی سیحری جوانی بوم شەوو روژیەك بوگیانم
کە یەك دل بوین سەرنجی چاوەنواریت ئەی خروشانم
بە روژ شەیدای سروی بالات بەشەو بیرت ئەشیوانم
بەلام بی تو نەدل مەستە نەشەیدای بەژنی جوانانم •

بەشەوقی تویە دل دیسان بەبی هیوا خروشاوە
وەرە سەیری ژیانم کە بەبی تو چولو شیواوە
بە جوریکی وەها خوشم رقم لەم ژینە هەلساوە
ئەبی یادم بکەی یاخود بەبیرتا نایە ئەم ناوە
هیلانەی یادگارونیازی ئەم چەند سالە روخاوە

بەلی هەرچەند ژیان سەختە بەلی هەرچەند لەیەك دوورین
بەیەك ناگەین بەریکەوت بی مەگەر ، یاخود بەخە وبینین

ئیتر بی کەلکە نالەی دل ئیتر بیسودە گریەوشـــین
نیـــگاری رووت لە بیرمایە بەبینینت بەبی بینـــین
دلت پچری ئیتر دیلتە هەتاکو دوا هەناســـەی ژین

گولالە

ژیـــــر

گولالە ســـوورەی هەلچو لەناو وەرد
یاقوتی گەشی چیاو دەشـــتو هەرد

نوخشـــەو نیشانی بەهاری شـــادی
مژدەو هەوینـــی ژینـــی ئازادی

ئاوەلی هیروی سپی ، گەش ، نازدار
خوشەویستی «دی» زور پەسندی شار

گولە جوانەکەی گەر میانو کویستان
لەهەر لا ، هەر چی ، ئامادەی روان

خاوەنی لەنجەو شنەی بەر شـــەمال
بالا بلندو دیمـــەن تەررو ئال ..

نیگای جوانیت سەر سامی کردووم
بوگەلی بیرو هـــــەوالی بردووم

ئەلیم چون ئاوا توی نەرمو نیـــــان
لەم زەویە وشـــکە بی ئەرکو کیلان

وا بەروو سووری هاتویتە بەرهـــەم
بەبی ئاژاوە ، بەبی قالـەی دەم !؟

ئەمانەو ریکی ئەو بالاو لەشـــــــە
ئەو رەنگە سوورە بی گەردو گەشـــە

لیم بوو نە رستەی پرســـیارو وەرام
تاوا گەیشتم بە دوابیو ئەنجـــام .

بوم دەرکەوت کەتو ،توی بەرزو بەناو
لە خوین دوروست بوی ،نەك لەگلوئاو

لەریتـــا گـــەلی دررك رواون
بەلام هیرشـــت کولی پیـــداون

دوای برینی ری بویتە ئەم گولـــە
ساپیروزت بی ئەو پوپەی چـــلە

هەمیشە گولی یەخەو گولـــدان بیت
دوستی لەپیشـــی پولی مـــەلان بیت

کوردستان ،جیهان ،بیر : لەهەرلا ،بی
بەتوی شوخو شەنگ پررو ئاوابی .

پوختە کردنی نەفس

عبدالقادر قزاز

لە گوفاریکی عەرەبی‌دا باسیکی زۆر جوانی نووســـەری بەناوبانگ (میخائیل نعمە) م خویندەوە بە پیویستم زانی بییکەم بە کوردی وە لە گوفارە نازدارەکەی هیوادا بنوسری تا هاوولاتیە خوشەویستەکانم کەلکی لی وەرگرن ٠

ناوی باسەکە بە عەرەبی (مصفاة النفس) ە کە بەرامبەرەکەی لە کوردی‌دا پالاوتن یا پوختە کردنی نەفسە ، بەراستی کابوا ناویکی زور جوانو پر مەعنای بو باسەکەی دوزیوەتەوە ٠

ئەم کابرایە ئەلی :ــ گەلی هو داهینراوە بو پالاوتن وە سافوو پوختە کردنی خوراك وە هوی ژیان لە ئاو ، دانەویلە ، میوە ، گولو گیا ، نەوت وە مەعدەن ، ئەو نەوتە رەشە کە قیزی لی ئەکەینەوە وە بایەخیکی ئەوتوی نیە ، دوای پالاوتن ئەبی بەو بەنزینە روونو سافە کە زور بەکەلکمان یەت وە هەزاران جور مەکینەی پی ئەخەینە گەر ٠

ئەو میوە جوانانە کە لە پیویستمان زیاد ئەبی ، دوای گووشینو پالاوتن شەربەتیکی رەنگ جوانو بەتامی لی یەتە بەرهەم ٠

ئەو دانەویلەیە کە پرە لە گلو زیخو مرور بە تەتەلە کردن پاکو پووختەو جوانو بە لەزەت ئەبی ٠

ئەو گزوە گیاو گولانە کە بە شتیکی عادەتی‌یان ئەزانیین بەگوشینو پالاوتن گەلی دەرمانی باش‌و بە کەلك وە بونی خوشیان لی یەتە بەرهەم •

ئەو ئەلماس‌و زیو‌و زیرو مس‌و ئاسنە کە لە سەرەتادا کەلك وە نموودیکی ئەوتویان نیە ، بە پالاوتن وە توانەوە لەشتی بیگانە پاك ئەبنەوە وە بایەخیان ئەبی •

ئیمە زور پیشەکەوتوین وە ریگەمان بە زور شت بردوە بو پوختە کردن وە پاك کردنەوەی خواردەمەنی‌و هوی ژیانمان وە بەکارهینانی ئەم شتە پوختەکراوانە لە ریی حەسانەوەی خومان‌و ساز کردنی ئیش‌و کارمان ، بەلام بستیك پیش نەکەوتوین وە بەلکە لەم روەوە لە باوو باپیرمان زیاتر دواکەوتوین ، دل‌و دەرونمان کانگای نیازی خراپ وە ئارەزوی پیس‌و بی‌فەرە وە هەمیشە دەرگای دلمان لەسەر پشتە بو بلاو کردنەوەی بونی پیس وە ژەهراوی ئەم نیازە خراپانەمان بەتایبەتی لەم کاتەدا کە مالی دنیا هەمو اعتباراتیکی تری داپوشیوە وە دل‌پیسی لە یەکتر وەك نەخوشیە پەتاکان هەموو شوینیکی گرتوتەوە وە هیچ پیـــاوەتی نەهیشتوە • بەدریژایی شەوو روژ دلمان پرە لە بوغزو کینـــــەو دووبەرەکی‌و نیازی خراپ بو لەناوبردنی یەکتر وە بەناخی ئەرزا بردنە خوارەوەوە میشکمان ئەئاخنری بە ترس وە سلەمینەوە لە یەکتر وەك عەزرائیل هەمووەمانی دانابی بو گیان‌کیشان بەگشتی •

چەن ناشـــیرینە کە ئەبینین هەندی کـــەس هەر بە تەنگ

ورگوڕباخەلیانەوەن بی ئەوەی هیچ بە تەنگ دەروونو میشکیانەوە بن وە نازانن کە دلو میشکیش پیویستیان بە خوراك هەیە کە عبارەتە لە پالاوتن وە پوختەکردن وەك ئەو شتانە کە بە پالیو ، هیلەك ، بیژنگ ، وەیا بە مەکینـــــەی تایبەتی پووختەیان ئەکەین • ئیمە هەروەك حەز بە چای بی‌تلپە ، نانی بی‌زیخو مرور ، ئاوی سافو روون ، زیری بی غەش وە مالی پاکووخاوین ئەکەین ئەبی هەرواش حەز بکەین لە دلو میشکی سافو پاكو خاوینو بی‌غەش •

ئەگەر بمانەوی پیاوانە بژیین وە مەردانە بجولیینەوە ئەبی بەتەنگ ئەو شتانەوە بیین ئەچنە دلومیشکمانەوە پیش ئەوەی بە تەنگ ئەو شتانەوە بیین کە ئەچنە ورگو گیرفانمانەوە وە ئیمە بە ورگو گیرفان پیاونیین بەلکە بە دلو دەروونو میشك ، وە لەم دوو شوینەوە هیزی چاکەو خراپە هەلئەقولی وە هەر بە هوی ئەوانەوە سەرمان ئەگـــا بە ئاسمان وە یا بە ناخی ئەرزا ئەچیتە خواری •

ئەو هوی پالاوتنە کە ئیمە لی‌ی ئەدوی‌ین ئەگەر لەســـــەر بارە چاکەکەی بهینین هەموو شتیك بە پاکیو پوختە کراوی ئەچیتە دلو میشکمانەوە تا وای لی یەت جی بە شتە پیسو بوگەنەکانی ناویان لیژ ئەکا وە ژیانمان ئەخاتە سەر باریکی خوشو ریكو پیكو لای خەلك بە قەدرو حورمەت ئەبین وە بو گەیشتن بەم ئاواتە پرسیار لە خوت بکە بلی :ـ

« ئەی خوت ! وەك پیت ناخوشە خەلك فیلت لی بکەن توش فیل لە کەس مەکە •• وەك پیت ناخوشە خەلك لە سەرووپوستت بدوین توش لە سەرووپوستی کەس مەدوی • وەك پیت ناخوشە خەلك قەدرت بشکینن وە سووکت بکەن توش کەس سووك مەکە وە قەدریان مەشکینە • وەك پیت ناخوشە تاجی جوانی بخریتە سەر ناشیرین وە شیری عەدالەت بدریتە دەست پیاوی ناعادل وە عەبای پیاوچاکی بدری بە شانی ناپاكو داوین پیسا ، حەز مەکە ئەو ناشیرینە یا ئەو ناعادلە وە یا ئەو ناپاكو داوین پیسە توبیت وە تا ئەتوانی کاریکی وا مەکە بو پارە سەر دانەویت وە یا لەبەریا بە چوکا بیی ، بەلکە هەر بەرامبەر خوای گەورە بەچوکا وەرە وە هەر سەر بو ئەو دانەوینە •

ئەگەر بیکەی بە خوو لەهەمو روژیكدا محاسەبەی نەفسی خوت بکەی ئەم موحاسەبەیە ئەبی بە هوی پالاوتن بو چاوو گویچکەو دەمت ئنجا بو دلو میشکت وە هیچ ئارەزووی خراپ وە نیازی پیسیان ناگاتی وە ئەبیت بە هویەکی باش بو رزگار کردنی خەلك لە خراپە •

لەوکەسە بەدبەختتر نیە کە گویچکەی هەر بەبیستنی هەوالی خراپ ، چاوی هەر بەبینینی شتی ناشیرین وە ناپەسەند وە زمانی هەر بە وتاری پیسو سوك راهیناوە •• ئەگەر ئەم ئەندامانە هەر بو کاری چاکە بەکار بهینرانایە بەم مەرەیە نەئەگەیشتین •

ئنجا ئەگەر جاری پیمان نەکری بە کومەل مەترسی لەسەر انسانیەت هەلگرین هیچ نەبی هەول بدەین نەفسی خومان بپالیوین وە نەهیلین لە شتی باشو بە کەلك زیاتر هیچ بچیتە دلو میشکمانەوە •

گولێك

نوسینی : جبران خلیل جبران

وەرگێری بوكوردی : دلزار ـ كویە

من ئەستێرەیەكم لەچادری شینەوە رژاومەتە سەر ســـەرەندازی ســـەوز ...

من كچی دیار كەو تووەكانی سروشتیم ،

زستان لە منداڵیا هەڵی گرتووم ،

بەهار هیناومیەتیە دنیاوە .

لەباوەشی هاوینا گەشەم كردوەو لەنوێنی پایزا راكشاوم .

دەشتەكان بەرەنگە جوانەكانم ئەرازینەوە و هەوا بەبونی خوشم عەترین ئەبی .

شەرابی شەوێنم ئەخومەوەو گوی لەدەنگی مەلان ئەگرم

لەگەل شنەی ریكو پیكی گیایەكاندا سەما ئەكەم .

من دیاری دلدارم .

من تاجی لەگول دروستكراوی بووكم .

من یادگاری ساتیكی بەختیاریم .

من دوا دیاریم كە زیندوان پیشكەشی مردوانی ئەكەن

من لایەكم لە بەختیاری .

لایەكم لە كویرە وەری .

بەلام من بوبلندان ئەروانم ، بو ئەوەی تەنیا رووناكی ببینم وەچاو دا ناخەم تاسیەری خوم بە دی بكەم من گولیكم !

بیرەوەری

زانستی کوردان

مەقسەدی زانستی تەنیا نەشری علمو خویندنە
بوترقی قەومی کوردان هەر تەخزمەت کردنە
جی‌یەکی پیروزو بەرزەلای قەومی کورد
واستەی بەرزی‌وولاتو دوودلی لابردنە

بی‌کەس

سیوسی‌سال لەمەوپیش لەسەر داواکردنی چەن پیاویکی دلسوزی نیشتمانی کومەلی زانستی کرایەوە بەهوی تی‌کوشانی لاوانی کردەوە کەشەوو روژ هەر خەریکی خزمەت کردن بوون لەماوەی چەن سالیکا چرای زانستی هەلکرا کاسبکارەکانی ناوبازار ئەوانەی نەخویندەوار بوون لەجولەکانو گەرەکەکانی دوورو نزیکەوە هەمویان بەشەو لەبنای زانستی‌دا کوئەبونەوەو دەرسیان ئەخوین لەپشوی هاوینانا قوتابیانی دارالمعلمینو قوتابخانە بەرزەکان کە لەبەغدا ئەهاتنەوە هەریەکەیان پەلەی ئەمەیان بوو زوو خزمەتیکی پی بسپیریتو بی‌کات ، تیپی چیروك نووسی‌و تەمسیل تیپی گورانی‌و موسیقا تیپی شاعرو نووسەرانی زانا کوئەبونەوە بوسوودی نیشتمانەکەمان ، بوبەرزی‌و باوی خویندەواری نەتەوەکەیان بی‌ووچان تی‌ئەکوشان ، بی‌راوەستان لاوانی کورد رەنجیان ئەداو شانوی تەمسیل‌یان لەگل دروستکرد ،

لەماوە یەکی کەما بەپارەی تەمسیلو ئاهەنگ گیران باندی موسیقاکررا جلوبەرگی نوی بوتیپی کەشافەی قوتابخانەکان دروستکرا ، مانگی چوارجار ئاهەنگی ووتاربیژیو شعرخویندنەوەو دەمەتەقی ئەکراو لەکورتیو کەمی خومان ئەدواینو بوراست کردنەوەی ناتەواوی یەکانی کومەلایتیمان هەول ئەدرا نزیکی چوارهەزار دینار بەرەنجیشانی لاوانو پیاوانی دلسوز پاشەکەوتکرا ماموستایانو قوتابیان هەمو بەدلوگیان وەك یەك لەکوری نیشتمان پەروەریو خزمەتکردنا هاوکارو هاوبیری یەکتری بوون ، ئیستایش هوی ئەورەنجدانەیە ئەبینین لەهەمو وولاتی کوردەواریدا هەرلەسلیمانیدا باوی خویندەواری زورترە ، هەرگوفارو روژنامەیەك کە بەزمانی کوردی بلاو بکریتەوە بەهەزاران دانەی لەسلیمانی ئەفروشریتو لەشارەکانی ترمانا ژمارەیەکی زورکەم ساغ ئەبیتەوە :

داخەکەم ئەم چرایەیش بەهوی دەسکاری کردنی چەن پیاویکی هەوسکاری کورسی نشینەوە کوژینرایەوە بەلام زەرەر لەینوەی گەرایەوە هەرباشبوو پارەی پاشەکەوتیو میراتیەکانی ئەم کومەلە بەفیرو لەناو نەبرا بەپارەکەی بنای قوتابخانەی گویژەی پیکراو کتیبخانەو ئەساسەکانیشی هەربومعارف مایەوە •

نموونەی کوردی یەتی

نووسینی : محمد مصطفی کوردی : سلیمانی

لە دەمی زور لە میژو دیرینەوە ئەگیرنەوە کە کومەلیکی کەلەشیرو مریشك لە ئاوایی‌یەکدا لە شوینیـــــکی نەدیو گرد بوونەوە بو راویژ کردن لە بەسەرهاتی خویان ، وە لەو زور و ستەمی کە ئادەمی لی‌یان ئەکەن .

وە بو دوزینەوەی چارەسەریك بو ئەم نارەوایە کە بە ســـەریانا ئەهینن ، وە بو دانانی سنووریك بو ئەم ستەمە . وە لەناو خویانا چەن کەلەشیریکی پیری چقە دارو چەن سەرە مریکیان هەل بژارد و چوونە لایان ، جەخارو زووخاوی خویانیان بو هەلرشـــــتن : کە چون ئەم ئادەمی‌یە دل رەقانە بەبی بەزەیی ئەیان گرنو سەریان ئەبرنو ئەیان خون !! وە هیچ بیر لەوە ناکەنەوە کە ئەمانیش گیان لەبەرن وە هەست بە ئازار ئەکەنو دلیان بە ژیان خوشە ، وە لەبەر ئەمەش وایان لی ئەکەن کە ئەمان کزو بی دەسەلاتنو ئەوان زووردارن و دەستیان بە سەریانا ئەروات . کە لەشیرو مریشکە راویژ پی کراوەکان هەرچەن لیکیان دایەوە و سەریان هیناو سەریان برد هیـــــچ ری یەکی رزگاری‌یان نەدوزیەوە کە لە چنگی ئاسنینی ئادەمی رزگاریان بکات ئەمە نەبی کە بە تیکرایی کوچ بکەن ، وە ووتیان : بو پاراستنی گیان ئەگەر هیچ فیلو تەلەکەو دەرەتانیك نەما پی‌ویستە هەر چونیك بوە پەلاماری دەرباز بوون و کوچ کردن بدریت ، وەکو ئەلین (دەست وەشاندن مەردیی و

راکردن مزدیی) •

ئینجا هەموو بریاریان دا کە شەو لە ناکاویك کوچ بکەن ، بەلام بو کوی بچن ؟•• وە روو بکەنە کوی ؟•• کە بە یەجگاری رزگاریان بـــی ••

هاتن لەپیشەوە چەن کەلەشیر و مریشکیکیان بەملاو بەولادا نارد ، کە بگەرین جیگایەکی دووری نەدیبوی کوور بدوزنەوە و لەپاشا هەموو بەجاریك بچن بو ئەوی •

چەن روژیکی پی‌چوو ئەوانەی کە نیررابوون هاتنەوە • یەکیکیان ووتی : جیگایەکی زور چاکی نەدیوم دوزیوەتەوە تەنانەت چولەکەشی تیا نیە ، وە باوەر ناکەم بە دەگمەنیش کەس ری‌ی تی بکەوی ، وە جـــگە لەمە ئەو جیـــگایە شوینیـــکی ئاوداره و پره لە ســـەوزایی و (دان) ، وە لەگەل ئەوەشا دارستانیـــکی چر ، وە ئەشکەوت و کەوورگیشی لی نزیکە ، ئەتوانین بە شەوانی هاوین لەسەر درەختەکان هەلنیشین و بە زستانانیش بچینـــە ئەشکەوت و کەوورگەکانەوە وە بە روژیش لە ناو ئەو سەوزی و دان و ئاوە زورەدا چینە ئەکەین ، وە ئەگەر هاتو دەعبایەك بومان هات بە دەنووك لەت‌و پەتی بکەین یان هەلفرین بو سەر دارەکان • ئیتر هـــەموو بریاریاندا کە بچن بو ئەو شوینە ، شەویك لە دەمەدەمی بەیانا هەموو کوبوونەوە و روویان کردە جیگاکە ، کە گەیشتنی‌و روژ بوەوە هەموو بە سەربەستی دەستیان کرد بە چینـــە کردن‌و دان خواردن‌و ئاو خواردنـــەوە و بای بـــالی خو دان ، هـــەر کەلەشیریك چەن مریشکیکی بر دا بو خوی و بەناویانا بە فیزیکەوە

ئەهات و ئەچوو ، دەمی بەسەر ئەمیانا و دەمی بە سەرئەویانا دەمیکیش بەسەر ئەوی تریانا ئەتسی و قووقە قووق ئەیخویندو ئەی سـەندەوە بەراستی هەر کەلەشیرە لە کراسی خویا خو ی بە نەر نەرەشیرە ئەزانی ، وە ئەو چەم و دولە لەبەر قووقەی کەلەشیرو گارەگار و قرتەی مریشك دەنگی ئەدایەوە • لە ناو دارستانەکەدا لەسەر لقیکی بەرز هەلویەك هیلانەی کردبوو ، کومەلی مریشك و کەلەشیر پی‌یان نەزانی بوو وە هەلوکەش لەوەپیش کەلەشیرو مریشکی نەدی‌بوو ، وە لەبەر هەراو زەناو قووقەو گارەگار زور ئەترسا و گیانی نە ئەسرەوت ، روژیك هەلفری و چوو هەلویەکی تری دوزیەوە و ئەمەی بو گیرایەوە ، ئەویش ووتی : با بروین بزانم ئەمانە چین ؟!•• وە ئەندازەی ئازای و بە چنگی و یەکیتی و یەك دلی یان لە چەپلە یەکدا یە ، هەر دوکیان دایانە شەقەی بال و هاتن ، ،کە گەیشتن ئەمیش سەری سورما ، وە نەیزانی ئەمانە چین • ویستی خویان تی هەل بقورتینی تا بزانی چین و چیان لە بارایە •

روانی وا کەلە شیریکی شوخ و شەنگی رەنگا و رەنگی هەزار پوپنە لە ناو چەن مریشکیکا هاتو چویەتی ، وەك ماخولانی بی هەردی و ئەچی‌و چنگ لە زەوی گیر ئەکا و سواری ئەم مریشك و ئەو مریشك ئەبی و ئەخوینی و ئەی سینیتەوە • لە دلی خویا ووتی : رەنگە ئەمە سەر گەورەیان بی ، و لی‌ی چوە پیشەوە و کرنوشیکی بو برد ووتی : گەرەی ئەم کومەلە کی‌یە ؟••

ووتی : خوم گەورەی هەموو یانم ، ئەمانە تو ئەیانبینی هەموو هەتیوو چەتیوی بەر دەرگای خومن • ئەمیش ووتی : گەورەم ! من

هەژاریکی لی قەو ماوم ، چەن دیبەر و بەراویکم لە باپیرمەوە بو بەجی ماوە کەوا لەم نزیکانە ، زور داریکی خوا نەناس بە زور لی ی داگـــیر کردووم • منیش وا هاتووم هاوارم بو تو هیناوە • وە زور ئومیدم بە هیزە کە دادم بپرسن و بوم بسیننەوە • ئەمیش ووتی : ئەمەشتیکی زور ئاسانە بەلامەوە لەموویەك لە هەویری دەر بکیشیت ئاسان ترە • زور زوو بوت ئە سینمەوە ، بەیانی ئەنیرم بە دوایا فەرمانی ئەدەمی کـــە بتداتەوە • خو ئەگەر سەر پیچی بکات ئەوە ئیتر بە رەچەلەکیا ئەچمە خوارەوە ، هەلوکە زور سوپاسی کرد و ووتی خوا پایە دارو دەست دریژتان بکات •

هەلوکە توز یك دوور کەوتەوە ، روانی وا کەلە شیریکی تر لەو لاوە لە ناو کومەلیك مریشکایە ، لەوی پیشوو گەرە ترو جوانتر و بە دەق ترە • چوو بە لایەوە و کرنو شیکیشی بو ئەم برد و پرسی گەورەی ئەم کومەلە کی یە ؟••

و تی: خومم • ئەمیش ووتی : گەورەم خو ئەو کەلەشیرەی وا لەو لایەوە ووتی : من گەورەم ، ووتی : کورە ناشی سەگبابە ئەم گووەی خواردبی !!؟•• پەیمانم بی ئەبی ئەوەندە شەق لە بەر سنگی هەلدەم بی پچرینم و هەموو پوپنەی بە دەنووك ئەنجن ئەنجن بکەم ، کی رایەی ئە کەوی بلی من گەورەم تاخوم وەستابم ؟!•• هەروەها هەلو کە ئە چوو بەلای هەر کەلەشیریکا ، خوی بە گەورە و خاوەن تەخت و نگینی بوو •

ئینجا هەلو کە هەلفری و لە گەل ئەوی ترا چوونە سەر هیلانە کەی ، وە لەوی پی ی ووت : هاوری ی خوشە ویست •• هیچ لەم

کومەلە مەترسیت نەبی ، چونکی ئەمانە بیجگە لە فشە و خو هەل کیشان و سازندەی یەتی هیچیان لە بارا نیە ، کەسیان دان بە گەورەیی کەسی تریانا نانین وە هیچیان ئەوی تریان بە هیچ نازانیت ، وە دلیان بە یەکەوە نیە ، بیجگە لەمانە رقیشیان لە یەکە ، کەواتە تو لە باتی ئەوە کە لی‌یان بترسیت ، ئەبی بە تیکە یەکی چەور یان بزانیت بو خوت کە خوا لەم چولیەدا بوی رەخسانوی ، هیچ مەترسە و دەمیان لی بمالەوە ، هەر کاتیك برسیت بوو پەلاماری یەکدوویەکیان بدە و بیخو • لە دوایدا منیش تکا یەکم هەیە کە ریگام بدەیت بیمە لات وە بە هەر دوو لامان بیانخوین ، ئەویش ووتی : باشە مەرو رەوە •

ئینجا هەردووکیان کەوتنە گرتن و هەلدرین و خواردنی کەلەشیر و مریشـــــك ، زوری پی نەچو قەلاچویان تی‌خستن ئەمانیش چیـــان مابوو کو بوونەوە ، وتیان : هەر لە بنە رەتەوە ئیمە چونکە لەگەل یەکا نا پاکین وە یەکترمان خوش ناویت و هەرگیز بە ئاوات ناگەین ، وە هەر چی هەلسیت ئەمانخوات و بلاومان ئەکا تەوە • کەواتە با بگەرینەوە بو ئاوای ئادەمی یەکان هیچ نەبی ئەوان باشترن لە پەلەورو و جانە وەری کیوی ، بەس نیە ئەمان هەر وەکو ئەمانخون بە تەنگیشمانەوەن •• هیلا نەمان بو ئەکەن ، و لە جانەوەر ئە مانپاریزن و دان و ئاومان ئەدەنی •

دوای ئەم گفتو گویە کەوتنە ری هاتنەوە ئاوایی یەکەی پیشوو یان بو ژیر دەست و چەقوی ئادەمی دلرەق •

بەشی هیواو خویندەوارانی

خویندەوارانی مەزن سوپاسی ئەم تی کوشانەتان ئەکەین کەمزگینی ئەدا بە هینانە جیی ئاواتەکانی هیوا • ئەو نووسینانەی ناردووتانە کە لەژیر چاودیری ئیمەدا لە چاپ بدریت هەموی گەیشتووە •

بو لە چاپ دانی نووسیناکانتان کاك رەشید عارف سەد دیناری دابە ئیدارەی گوفاری هیوا کەبی بەدەسمایە بەرە بەرە نووسینە بە نرخەکانتان بلاو بکریتەوە بو سەرپەرشتی کردنی هەلبژاردنو لە چاپ دانیان لیژنەیەك پیكهیزا بەم هویەوە ئیمە سوپاسی هەموساماندارێكمان ئەکەین کە بو خزمەتی گەلەکەی وەك کاك رەشید عارف دەرگای کیسەی کرابیتەوە ئەگەرچی ناوبراو پیی خوش نیە لەگوفاری هیوادا ئەم سوپاسەی بکریت بەلام نووکی قەلەمو راستگویی خویان پی نەگیرا وابەم توزەباسە وازمان هینا ••

ئنجا کاك محمد فدا ، کاك میرزا محمد ئەمین مەنگوریو کاك هومەرو کاك عثمان خوشناو سوپاسی ئیوەیش ئەکەین کە رەنجتان داوەو بوخزمەتی خویندەواری چەن نووسراویکتان نووسیوە •

وە ئیمەیش بوئەمەی رەنج بە خەسارنەبن لیژنەیەك پیك هینراکە لە نووسینەکانتان سەرنج بدەن کە بەنودە نووسینەکانتان بلاو بکریتەوە ئیترپشت بەیەزدان •

تکای دووەمیش لەنووسەران ئەکەین هەرچی نووسین وەیا شعری بوبلاو نەکرایەوە گوفاری‌هیوا تەرزەباران نەکەن • چونکە ئەو

نووسینانەی پوختو جوان نە نووسرابیتەوەو خزمەتیکی پیشکەوتنی نیشتمانی تیا هەست نەکریت لەگەڵشتی پروو پوچو بی کەلکا خومان ماندوو ناکەین •

ئەگەرچی پیشینانمان ووتویانە کەس بەدوی خوی نالیت ترشـە بەلام ئیستا ئەبی لە ئاقار راستی هەمو فرمانیکا ملکەچو دل فراوان بینو شوین خەیالو خەوی خۆ پەرستی نەکەوین ئیتر ئەخوازین کەس لیمان دلگیر نەبیتو لەریگای خزمەتی پیشکەوتنی وولاتەکەمانا هـــەمو یەکدلو یەك گیان وە بویەکتری پشتو پەنابین •

نازەنین

ریزە هونراوە یەکی نایابی کاك کامیلژیرە هەستو بیری نیشتمان پەر وەریت ئەبوو ژینیتەوە

بو کلاوه کوره

چـــەن پارچەیەک لە هەلبـــەستی
هی « شـــیلی » ئەم (To ask lark)
هەلبە ستەی بو بو بەسەر چاوەی ئیلهام بو
هەلبەستە رەنگینەکەی ماموســـتا گوران :ـ
« بوبلبل » بیمار

تو ئەی گیانی زور پیروز
ـ تو هیچ کاتیك بالدار نیت ـ
ئەو گیانەی کاکلی دلی ، لە ئاسمانو نزیکی ،
ئەرژینێتە ئاوازیک گەرمو گوررو هەڵقولیوو
لە هونەری بەهەرەی جوان !

* * *

تادێ ، بەرز ئەبیە وە
لەخاک دوور ئەکە ویەوە
وەک هەوریکی ئاگربیت
لەدەوری گۆمی شینی ئاسمانا ، باڵ ئەفرینی ،
کەبەرز ئەبیتەوە ، هەردەنگت دیو ئەخوینی

که ئەچریتو ئەخوینیت ، هەر بەرز ئەبیتەوە . [1]

لەکاتی روژ ئاوابوونا
لە زەردەی زیرینا
کە هەورەکان سەرتاپا بەروناکی بەبریقە کەوتوون
ئەت‌بینم دێیتو ئەچیت
هەروەک تو شادومانیەکی بێ توێژ بیتو هەرتازە
بەرەللا بوبیت !

کە ئەفریت ..
ئاسۆی پەمەیی رەنگ هەڵبزرکاو بەدەورتا
ئەخوینی ..
وەکو ئەستیرەیەکی ئاسمان چێشتەنگاو لەروناکی روژا
دای‌بۆ شی‌بیت .
ئاوا لەپیش چاوا وون بویت ،
بەلام هەر گوێم لە هاواری مەستیتە .

گوێم لێیەتی وا دەرئەپەری وەکوتیریك لەم ئەستیرە زیوینەوە
کە کزکز ئەکوژیتەوە هەرکە سپیدەی بەیان روناکی لیوە دەر
کەوێ ..

---

[1] چرین : خویندنە (بۆ بالداران بە تەنها)

کز ئەبیت ، تاوای لێیەت نای بینین ، تەنها هەست
بەشوینەکەی ئەکەین ٠

زەوی‌و ئاسمان بەدەنگی تۆ ئەگر مینن
ئەلێی مانگە لەشەوا خۆی رووت ئەکاتەوە ،
هیچ پەلە هەوریك پەردەی لی ناکات ٠
ئەلێی مانگە پرشنگەکانی لی ئەپرژی‌و
وشوینی ئاسمان پرر ئەکات ٠٠

نیشتمان

دانەر : أمیلی کامیر
ـ کچە شاعیری بەلچیکایی ـ
وەرگیراوە

نیشتمان
دەنگیکی تایبەتیە :
دەنگی زەنگیکی بورجیکی دوورە ،
روناکی روژی ناودارو درەختی سەرزەویە ،
یا ، نەرمە بارانیکە ،
خوی بن‌میچیکە ، لەژیر ئاسمانیك ،

گولاوی کولانەی شەقامیکە •
سنوریکە کە چاندنگەیێکی لەبەر دەما راکشاوە •
شیلانی سەوزەگیای ژیر پیلاوەو
روانینیکی تیچاوو راوەشانی دەستیکی سپیە :
شتیکە لە رابردوو ، لەبەر تیژرەوی پیاو تیی ناگات ،
نیشتمان ••
ئەوەیە هەستی پیئەکەیت ، بەلام ناتوانی بیلیی
تەنانەت بەگورانیش •
وە چاکترین ووتە دەربارەی ئەو
(ئەم شتانە هەموویەتی)
ئەوەیە ئەی چیژیتو ئەی دینی ،

ئەوەیە بەهەناسە هەلیئەکیشیو گویی لیرادەگری ،
توتنو ، پەنیرو ، نانە ،
گەلای داری رەنگاو رەنگە ، گفەی بایە ،
دیمەنی ناسراوو دەنگەکانە
حەپەی سەگو •
شووشەی شەرابیکە تالیی تیبکەیت هەر پرە ،
مێزیکە لەپیک گەیشتن :
نیشتمان ••
ئەوەیە هەستی پیدەکەیو ناتوانی بیلیی

تەنانەت بەگورانیش ،
جا ، چاکترین ووتە دەربارەی ئەو بگوتری ،
ئەوەیە کەئەم شتانە هەموو خویەتی !!
خوشی لەشە ،

کوتەکوتی دلمانە ، کاتی منداڵەکانمان ئەنین بەسنگمانەوە ،
بیرکردنەوەی مردووەکانمانە ،
بونی ریگایە ،
تامی گورانیە ،
خەوبینینە ،
گررو تاویکە بو ئەوەی ببی بەشتیک ـ
ویستەی سەپانە بو دروینە
ویستەی دلدارە بو مولکداری
ئەو شتەیە هەستی پی ئەکەیت
بەلام بە گورانیش ناتوانی بیلیت .
وەچاکترین ووتە دەربارەی ئەو بگوتری ئەوەیە
کە ئەم شتانە هەموویەتی .

لە پێناوی بوژاندنەوەی هەستی نەتەوایەتی‌ماندا

کەرکوک : بەختیار

ئاشکرایە یەکی لەوشتانەی کە نەتەوەیەکی پی جوی ئەکریتەوە لە نەتەوەیەکی کە ، زوبانە • هەمو نەتەوە یەک زوبانیکی تایبەتی خوی هەیە پی‌ی ئەدوی ، هەرچەند زور واش ئەبی لەبەر هەندی هوی بنج و ریشە داکوتاو بەو زوبانەی خوی نانوسی • نەتەوەی کوردیش ، وەکو هەمو نەتەوەیەکی کە زوبانیکی تایبەتی هەیە پی‌ی ئەدوی • ئیستا لەبەر نەبونی قەوارە (کیان) یکی سیاسی بو هەمو کوردوستان ، شیوەی جوی جوی لەم زوبانی کوردی‌یەدا هەیە ، وە گەیوەتە رادەیەك کە کورد تیکرا لە هەمو شیوەکانی زوبانی کوردی‌ناگا ، بەلام ئەمە نابی بە هوی ئەوە کە خوا نەخواستە کورد بکەین بە چەند نەتەوەو ، زوبانی کوردی بکەین بە چەند زوبانی جوی جوی ، چونکە هەر روژی کە توانیمان پەیوەندی‌یکی راست لە مابەینی بەشەکانی کوردستانا پەیدا بکەین ، بە ئاسانی ئەتوانین شیوەکانی کوردیش زور نزیك بخەینەوە ، وە کاریکی وا بکەین کە هەمو کوردیك لە هەمو شیوەکانی زوبانی کوردی بگات •

بەر لەوەی ئایینی ئیسلام بە کوردەواری‌دا بلاو ببیتەوە ، نەتەوەی کورد وەك بە کوردی دواوە ، پیتی کوردی تایبەتیشی بوە پی‌ی نوسیوە ، هەر چەند کە خویندن و نوسین لەناو تاقمیکی کەم بەولاوە بلاونەبوەو

کومەلانی خەلك لە ئیستا خراپتر نەخویندەوار و نەزان بوون ، بەلام چونکە ئەو روژە هەستی نەتەوایەتی - وەك ئەمرو تیی ئەگەین - نەبووە ، هەر بە هاتنی موسولمانەکان و بلاو بونەوەی زوبانی عەرەبی ، کە زوبانی ئاینی بوە ، نوسینی کوردی و کتیب بە کوردی دانان لەناو چوە ، ئەوەی کە مابیتەوە تەنها بە کوردی دوین و هەلبەست وتن بوە • هەندی دوزراوەی کون بومان دەرئەخا کە وەختی خوی نوسینی کوردی لە کوردستانا هەبوە ، بو وینە : (پیرنیا) میژو نوسی بەناوبانگی ئیرانی لە کتیبە کەیا (تأریخ ایران قدیم) ئەیگیریتەوە ، کابرایەکی هەورامی کە بو راو ریی ئەکەویتە یەکی لە ئەشکەوتەکانی شاخی هەورامان ، پینج دوبەرەی گلین ئەدوزیتەوە ، کە ئەیانشکینی سەیر ئەکا پرن لە هەرزن ، وە لەناو هەریەکیکیانا توماریك هەیە لە پیستی ئاسك کە چەند دیریکیان لی‌نوسراوە ، کابرا ئەم دوزراوە عەنتیکەیە ئەبا ت‌بو شیخ علاءالدینی شیخی هەورامان ، بەریکەوت لەوکاتەدا دوکتور سەعیدخان ناویکی ئیرانی لای شیخ ئەبی ، دوبەرە کانی لی وەرئەگری ، وە ئەیبا لە تاران ، بە نرخیکی گران ئەیفروشی بە یەکی لە روژەلات ناسەکانی روژاوا ، کە ئەیانخوننەوە سەیر ئەکەن سەنەدی چەند پارچە باخیکە لەو چەمەدا ، بە کوردی کون نوسراوە - کە ئەو دەمە جیاوازییکی وای لەگەل نوسینی عەجەمەکانا نەبوە - ، هەروا ئایەت‌اللەی کوردوستانی لە میژوەکەیا (تاریخ مردوخ) ئەگیریتەوە کە لە نزیکی عەربەتی ئیستادا ، پارچە هەلبەستیك دوزراوەتەوە ، گلەیی لە هاتنی ئیسلام و لە ناوچونی ئاینی کونی کوردەواری ئەکا • سەنگ (وەزن) ی ئەم پارچە هەلبەستە وەکو هی شیعری مەولەوی وایە کە لە کوردەواری‌دا شیعر

ووتن بەو شیوەیە زور باو بوە ، ووشەکانیشی کوردی پەتین ، وە هەندیکیان لەوانەن کە ئیستا بە کار ناهینرین و کویر بونەتەوە •

ووتمان بە هوی زمانی ئاینی ئیسلامەوە ، ئادابی کوردی کەوتە کزیو ، بەرەو لەناوچون کەوتە ری ، وە ئەوەندەی پی‌نەچو کە لە پی‌دوین و هەلبەستن بەولاوە هیچی نەمایەوە بەلام ، هەروەکو ووتمان ، بە هوی ئەوەوە کە زوبانی عەرەبی زوبانی ئاین و خویندەواری تازە و زوبانی نەتەوەی زال بو ، ووشەیەکی عەرەبی زور جی‌ی خوی لە زوبانی کوردی‌یا کردەوە ، ئەوەتە ئیستا پاش هەول‌دانیکی زور ، هیشتا پیمان نەکراوە کە بتوانین بە کوردییکی رەوان بنوسین •

ئیستا کوردەواری بەو ریگایەدا ئەروا کە هەمو جوی کەرەوە (ممیزات) یکی نەتەوایەتی مان ببوژینینەوە ، بو ئەوەی خومان بناسینەوە ، وە چە خومان و چە خەلك ، هەمو لایەك بزانین لە چی‌یا لە نەتەوەی‌تر جوی‌ین ، وە بە چی‌یا کوردین ؟ من لەو باوەرەدام ناتوانین بە تەواوی بەم ئامانجە بگەین تا نەتوانین قەوارەیەکی تایبەتی بو ولاتەکەمان دوروست بکەین ، بەلام دوروست کردنی ئەم قەوارەیە ئەمرو کوسپیکی گەورەی لەری‌دایە هەرچەند لە زور شتی گرنگیشا وەك یەکن ، بەلام ئاخو لە پیش ئەوەدا کە بگەینە ئەوە خومان سەروکاری کاروباری خومان بکەین، نابی ئەوەندەی لە توانادا بی هـــــەول بدەین بو بوژاندنەوەی ئەو جوی‌کەرەوە نەتەوەیی‌یانەمان ؟ بەلی ، ئەبی و پیویستیشە بو ئەم ئامانجە پیروزە پیویستمان بە زیندو کردنەوەی میژوی نەتەوەی کورد ، نوسین لەسەر هونەر و ئەدەبی کورد ، یاد کردنەوەی پیاوە شـــــانازی پیوەکراوەکانی کوردستان ، وەرگـــــیرانی شتی کوردی بی‌گەرد بو سەر زوبانەکانی کە ، بە تایبەتی عەرەبی ، هەول‌دانی گـــــەرم بو

پاك كردنەوەی زوبانی كوردی لە ووشەی بیگانە ـ هەیە ، وە بو ئەم ئامانجەی دوایی پیویستە لە لادی‌یە دورە كانەوە فیر ببین ، كە تا رادەیەكی باش توانیویانە كوردی خاوینی خویان بپاریزن ، هەروا ری ئەكەوی لە شیوەیەكی كوردی یا ووشەیەكی وا هەیە كە لە شیوەیەكی كەدا نیە ئەبی ئەو ووشەیە لەو شیوەیەوە وەرگرین ، لەمیشا بەكاری بینین •

نوسینیش لە خوو رەوشت و نەفسیەتی نەتەوەی كورد ، سودیكی هیجگار جی گری هەیە •

ئیستا لە كوردوستانی عیراقا ، تا رادەیەك ئەم هەنگاوانە باش ئەرون ، بەلام لە بەشەكانی كەی كوردەواری‌دا ، یا هەر نیە ، یا زور سستە ، گوی راگرە بو ئیستگەی رادیوی سنە ، كە بە ناو بە كوردی ئەدوی ، ئەوەی كە ئەیبیسی لە عەرەبی و فارسی‌یەوە نزیكترە تا كوردی ! خو نامە نووسین و كتیب دانان و گوفارو روژنامە بە كوردی دەركردن ، لـــە كوردستانی ئیرانا ، مەگەر تەنها بیری لی بكەنەوە ، داخەكەم وەنەبی تەنها كونەكان لەوی بە كوردی نامە نەنوسن ، بەلكو گەنجـــــــە تی گەیشتوەكانیش نوسین‌یان بە زوبانی باوكو باپیریان ناوەتە لاوە ، خو كوردەكانی توركیا هەر هیچ ••

زورمان پیویستی بە كتیبی وا هەیە كە باسی چونیەتی كومەلایەتی‌و خویندەواری‌و سەروەت‌و سامانی كوردە واری بكا •

ئیمە ، ئەمرو بەسەر جیهانیكی نوی‌دا ئەروانین كە هەمو نەتەوەیەك لەو جیهانەدا مافی خوی بەتەواوی وەرئەگری ، وە هیچ چەشـــــــنە چەوساندنەوەیەكی رەگەز نامینی نەتەوەی كوردیش ئەبی بە چوست‌و چالاكی خوی بو ئەو روژە ئامادە بكات •

ساخومان و غیرەتی كوردایەتی‌مان •

لەکەرکوکەوە

داواکردنی روژنامە کەبەزمانی کوردی بلاو بکریتەوە

حەمە غەریب تالەبانی

زورجار لەباب‌و براو کەس‌و کارو برادەرمان ئەبیەین شکاتی ئەوە دەکەن کەزور ئارەزوو ئەکەن دەنگ‌و باسی ناوشارە خوشەویستەکەمان کە کەرکوکە بەزمانی کوردی لەروژنامەیەکا بخوینەوەو تی‌ی‌بگەن لەبەرئەمە تکائەکەین کەروژنامەی کەرکوك کەبەشیکی بەعەرەبی‌و بەشیکی بەزمانی تورکی بلاو ئەکریتەوە بەشکیشی بو نووسینی زمانی کوردی تەرخان بکریت چونکە دانیشتووانی ئەم‌لوایە بەزوری کوردن وە کورد زمانن ، بەتایبەتی روژنامەی کەرکوك لەسەر حسابی بلدیە بلاوئەکریتەوە ، وە دانیشتووانی ئەم‌لوایە لە ٩٥٪ی کوردن حەق‌وابوو بەوجورە روژنامەکەش بەزوری چەن‌لاپەرە یەکی بونووسینی زمانی‌کوردی تەرخان‌بکرایە وەدوو لاپەرەش بەنووسینی ئەدەب‌و شعری بەرزی عەرەبی بوفیربونی زمانی عەرەبی جیا بکرایەوەو بەزمانی کوردی بگوررایە وەزمانی تورکیش نووسینەکەی ئەبوایە بەلاتینی بنووسرایە چونکە تورکەکان پیتی لاتینی بە کار ئەهینن •

هەوال

لە ژیر چاودیری قایمقامی زاخو ماموستا شاکر فتاح دا لیژنەیەك بو پیتاکی لیقەوماوانی لافاوی سلیمانی پیکهاتوە تا ئەم دەمە (٨٢٠ر٧٧٠) دینار کو کراوەتەوە ، جگەلەمە دوو لوری گەنمیش نیرراوە بو سلیمانی کە بەسەر لیقەوماوانا دابەش بکری ، و ماموستا شاکر فەتاحیش ـ٢٥ـ دینار بە جیاو ـ ١٠ ـ دیناری تریشی لەگەل خانوە کەی خویا لە سلیمانی بەخشیوە بە لیقەوماوانی لافاو بەم حسابە قضای زاخو ١١٢٠ر٧٧٠ دینـــــاری تبرع کردوە بەم هویەوە لـــــە یەزدان ئەخوازین وینەی ئەم جورە نیشتمان پەروەرانەمان هەر زوربیت و هەمیشە بەسەر بەرزی بژین ..

لە طوز خورماتو لیژنە یەك دانرا بو کوکردنەوەی پیتاك بو شاری سلیمانی لە ژیر چاودیری قایمقامی قضاء کاك صبحی مجید یعقوبی وە سەرە کی لیژنە حاکمی قضاء کاك شوکت احمد بابان وئەندامە کان کاك زین العابدین احمد نجار ومهدی اغا محمد باقر اغا و کاك سلیمانی حسین غائب و کاك نوری رشید وە لە کوبونەوەیەکدا نزیکەی هەزار دینار کوکرایەوە ئەوکەسانەی کەوا یارمەتیەکی تەواویان داوە شـــــیخ طالب شیخ فیض الله طالبانی سەدو پەنجا دینار کاك زین العابدین احمد نجار سەد دینار کاك سلیمان حسین غالب سەد دینار توفیق اغا منصور اغا سەد دینار فریق نامق اغا پەنجا دینار علی نامق ئەغا شەست دینار گەلی کەسی کە لەقضای طوز خورماتو یارمەتیان داوە وەلیژنە لەجیـــــاتی دانشتوانی شاری سلیمانی سپاسیئەوکەسانە ئەکات کەیارمەتیان داوە .

سکتیری لژنە : نوری رشید

بەبونەی رۆژی چلەی لاویکی جوانەمەرگ خوالیخوشبو عبـــــدالقادر مارانیەوە قوتابیانی کولیەکان لەیانەی ســـەرکەوتنا کوبونەوە بەو • بونەیەوە چەنووتاریکی پررماتەمو پرر مانا خوینرایەوە ئەمە ووتاریکە لـــەو ووتارانە

خوشك‌و برایانی خوشه ویست

بەغداد : نووری تالەبانی

کولیەی حقوق

دیسانەوە شین‌و گریانە ، دیسانەوە تەمیکی رەش ئاسمانی پاکی کوردستانی داپوشی ، روناکی ئەستیرەیك لەئەستیرە پرشـــەنگەکانی کوژایەوە ، گولیك لەگولە ئالو گەشەکانی هەلوەری ، لاویك لەلاوە بەریزەکانی ، لافاوی مردن هەلی مژی •

لاویك‌بوو ئەیویست بژی ، سوودی ببی بو وولات‌و هاوولاتیانی ، بەلام پلاری قەدەر نەیهیشت !

ئەمە تەنیا ئەول جارنیە وا قەدەر پلاری خوی ئەوەشینی ، چونکە کارەساتەکەی سلیمانیمان لیوە دورنیە ، کە هەرگیز بەبیرەوەری کەسدا نەئەهات ئەم شارە جوان‌و گەورەی کوردستانمان ئەمەی بەسەرابیت •

لیم مەگرن ئەگەر بلیم ئاتیستا بروام بە (بەخت) نەبوو ! بەلام کوچ‌کردنی قادری جوانەمەرگ‌و لافاوەکەی سلیمانی وای لی کردم پربە بروابم •

ئایا کلولی‌و بەدبەختی‌نیە ئەم میلەتە رولەیکی پی گەیشتوی بمریت لەکاتیکا کەزور پیویستی بەگەنجیکی تازە پی گەیشتوهەیە ؟! بەلی وادیارە بەدبەختی ئەم‌میلەتە لەلایکەوەنیە !

لاوی کوچ کردومان زور دلسوزی گەل‌و نیشـــــتمانەکەی‌بوو ، رەوشت باش‌و دل پاك‌و بی‌دەنگ ، لەچاکە بەولاوە زیانی بوکەس‌نەبو ، لەبەرئەوە هەموکەس گەورەو بچوك‌نزیك‌و دوور زور ســــــوتاوو بەپەروشن بوی .

قادر گیان !

کەی وادەی کوچ‌کردن‌بوو ، بوچی پەلـــــەت‌بوو وازوو بەجیت هیشتین لەکاتیکا دایکی نیشتمان چاوەریی رولەکانی ئەکرد کـــــــە رزگاری‌کەن ، بەلام کوچی‌تو هیزی هەمومانی بری ، هەمومانی کزو کەساس کرد ، چونکە بەراستی جی‌گیربوبوی لەدلمانا ، جیگات دیارەو پرنابیتەوە !

ئیتر لەکوتایی‌دا داوا لە یەزدان ئەکەم کەسەبوری بەکەسوکاری‌و هەمولایك ببەخشی ،وئەم میلەتە دوورخا لە گشت کارەساتیکی ناپەسەند .

رابه رینی آسیا

له گوفاری (الفصول) وەرگیراوه

کەلار : محمد سعید جاف

لەو کتیبەدا (روبرت باین) نوسیویەتی وه باسی وولاتەکانی ئاسیا ئەکا ئەلیت : « راپەرینی ئاسیا گرنگترین شتیکه پاش شـــــــەری گەورەی دووەم روی‌دابی • ئاسیا که پارچەیەکه له پارچه گەورەکانی جیهان ماوەیەکی زوره وەکو لاشەیەکی مردو درندەو جـــانەوەران خەریکی خواردن و فەوتاندنی بون • ئەم وولاته بەشیکی گـــەورەی جیهانه ، وه وولاتی هەزاران رەنگ میللەته ، ماوەیەکی زوره ئادەمی‌یه سپیەکانی روژئاوا به چاوی سوك تەماشایان ئەکەن چونکی دانیشتوەکانی به بی دەستەلات وه به تەمەلو تەوەزەلو بی‌هیزو بی‌هوش ئەزانی وه هەمیشه به چاویکی رقەوه سەیریان ئەکردن • پاش شەری دووەم ئەم میللەتانه که سالەها بو نوستبون له هەمو لایەکەوه هوشیار بونەوه و سەریان بەرز کردەوه داوای سەربەستی‌یان ئەکرد • بەرامبەر به بیگانه داگیرکەرەکان دەست‌یان دایه چەك به شەرو خوین رژتن بیگانەکایان دورخستەوه وه خویان بون به خاوەنی سامانی‌و ووەلاتی خویان • له راستی‌دا ئادەمی‌یه سپیەکان ئەوەندە خویان به بەرز ئەزانی لەخو بایی بوبون وایان نەئەزانی ئەم میللەتانه وەکو خویان ئادەمزادبن ، پیویسته زور نەزانو بی‌میشك بناسرین ، چونـــــکی لەو بروایەدابون ئادەمزاد هەمو چون یەك نین وه بەرزیو نزمی لەناویانا هەر ببیت وه تی گەیشتبون میللەتانی ئاسیا هەمیشه نوکەرو ژیر دەستەیان بن وه به تەمای ئەوە -

بون وولاتەکانی هەمو وەختی کانگای نەخوشی و لافاوو ، دەردو بەلا بیت ئەوەندە کەمتەرخەم بون خویان ماندو نەئەکرد تەماشایەکی لاپەرەی میژو بکەن هەتاتیبگەنو دەرسیکی لیوەرگرن ئەم وولاتانە ماوەیەکی زور جیگای زانستیو زانیاری هونەرمەندان بون ئەو کاتەی ئەم وولاتانە لە هەمو رویەکەوە پایە بەرز بوە بە پیچەوانەی وولاتانی خویانەوە کە لە تاریکی ژیانو جەوەروسزای دەرەبەگیتیـــا ئەیان نالان بەلام دوای داگیرکردنی وولاتەکانی ئاسیاو زالْ بون بە سەریاندا دەستیان کرد بە شانازیو لەخوباییبون وە ئەم میللەتانەیان هەمو بە بەنگ کیـــــشو تلیاکخورو میللەتی رەنگ زردو چاو پچوکناو ئەبرد • هیچ لەو بیرو باوەرەدا نەبون روژیك ئەبیت شورشیك دائەگیرسی لە ناو ئەم میللەتانەدا بو رزگاربونیان لە ئازاری ژیر چەپوکی ئەوان وەکو هیچ ئاگایان لەوە نەبیت میژو هەمو کاتیك لە گورینایە •

(روبرت باین) لە کتیبەکەیدا دورو دویژ باس ئەکا کە روژئاوایەکان ئەم راپەرینە بەوە نازانن کە میژو بریاری داوە روژیك لییان رائەپەرن ، بەلکو وا ئەزانن ئەم میللەتانە هەلخەلەتاوی بیرو باوەریکی بیگانەن بەلام لەراستیدا زور دورن وە زور بە هەلە چون هیچ بیریکی بیگانە لەم کارەدا نیە •

تەنیا ئەوە نەبیت ئەم میللەتانە نایانەویت ژیر دەستەی بیگانەکان بن وە مایەی رەنجیان وەسامانی وولاتەکەیان بە تالان ببریتو خویان لـــە دورەوە تەماشا بکەن وە لە ناو لافاوی نەخوینەواری و نەخوشیـــــدا بمیننەوە بروام هەیە لەمەوپاش لە ماوەیەکی زور کەم دا خویان تیئەگەن کە بە هەلە چوبون •

چیرۆکی ژماره

« قینی .. لیم بو »

شەقلاوە ـ مەم

هیشتا تازە •• لە دەرگای گازینوکە هاتبومە دەرەوە کە روو بە رووی دابەش کەری پوستە هاتم •• دەستی بردە کیسە قایشەکەی‌و نامەییکی بو دریژ کردم • پیشەکی خەریك بووم لی‌ی وەرنەگرم ، وام ئەزانی کە بە هەلە چوە ـ یا بە یەکیکی‌تری داناوم ، چونکی ئەو روژە چاوەروانی چە نامەییکم نە ئەکرد •

کی بی نامەم بو بنوسیّ ؟! ئەو برادەرانەی هەمن هەمویان وەك خوم پاش هەمو شتیك بیر لەنامە نوسین ئەکەنەوە !!• وە لەو جورە پیاوانەن کە نامە نوسین بە چەشنە ریاکاریك ئەژمیرن ، منیش لەســــەر ئەم رەوشتەوە ئەگەر ئیشیکی پەلەو گرنگ نەبوایە وە پیویستیەکی زور پیویست نەبوایە •• نامەم نەئەنوسی‌و نامەشم بو نە ئەهات ، بویە بە تایبەتی ئەو روژە چاوەنواری ئەو نامەیەم هەر نە ئەکرد ••

بەلام کە چاوم بە بەرگی نامەکە کەوت •• گومانم نەماو ئاشکرا بو کە راستەو راست بو خومە !! هەروەك من ئەوەم لەلا شتیکی سەیر بو ••

وا دیار بو مامەی پوستەچیش لەسەر سورمانی من‌و دەست‌نوسی بەرگی نامەکە شتیکی بە بیردا ئەهات • بویە بە مونی بە چاویکی پرر گالتەو •• مانا •• لە ژیرەوە سەیری ئەکردم •

سەیرتریش لە هەمو ئەم شتانە •• ئەوە بوو کە نامەکە ناو خویی (داخلی) بو •• بەوە یەکجار پەشوکام •• بو ئەوەی لەم چـــەلەمەیە رزگارم بی •• زوو وە بە پەلە نامەکەم وەرگرت‌و بەرگـــــەکەیم هەل‌پچری ، هەروەکو لە دەست نووسی بەرگەکەی گومانی لی ئەکرا دیار بو نامە لە ئافرەتیکەوە بو ، وە ئەم دیرانەم بو نوسرابو :ــ

« ئەمرو ئیوارە سەعات ٦ (نەسرین) لە باخی شار •• لەلای راستی باخەکە •• ناو میرگە رەنگینەی سەر چاوە ئاوە روونو جوانەکەی ژیر دار کەژە بالا بەرزەکە چاوەروانی‌تان ئەکات » •

لیت نەشارمەوە کە ئەمەم خویندەوە هەستم بەجورە خوشیەك‌و سەر بەرزیك کرد •• کە وەك کارەبا بەهەمو لەشما رابورد ، پاش کاتیك تاسان ، لیشاوە بیرەوەریك هیرشی بو هینام •• بیرەوەریکی وا کە وام لی بکات بریاری ئەوە بدەم کە ئەم (نەسرین ••) ەش لەو نەسرینانەیە کە هەمو گەنجیك لەژیانیا وە بە تایبەتی لە شاریکی وا •• بەزوری تووشیان ئەبن ، بویە ئەوەم بە چاك ترین کار زانی کە نامەو بانگ کردنە بی‌جی‌و پیشەکی‌یە •• لە ئافرەتیکەوە •• بو من •• بو منیکی کە هەمو کاتیك لە ئافرەت پشتاو پشت راوەستاوم •• وە زور هیرشی وام بو هیناوە کە هەمو کەسیك بزانی کە من •• هەرگیز دوستی ئافرەت نیم •• وە ژن بە تەوق‌و کوتیکی ژیان دائەنیم بو پیاو • وە خوشم لەسەر ئەو

بیرو باوەڕە بووم کە ژن شایانی ئەوە نیە •• پیاو •• کەمو زور چـە کاتیك لە ژیانو بیری خوی بو تەرخان بکات •• وە ئەوەم جیـــگای دلخوشی بو کە ئافرەت •• من نەك بە دوستی خو نازانن •• بەلکو بە دوژمنیکی راستەو راستم دا ئەنین •• جا لەسەر ئەم باوەڕەو پیلانە ئەم کارەم بە چاکترین کار زانی‌بو وەرام دانەوەو دەرچونم لەو کیشەو بیشەیە •• کە نامەو •• نەسرین •• و ئافرەت •• لە بیر بەرمەوەو بانگ‌کردنەکەش بخەمە پشت گوی •

نامەکەم •• بە توورەییکەوە پچر •• پچر •• کرد •• وە بە لووت بەرزیو چاویکی کراوەو •• بە فیز سەیریکی دەورو پشتی خومم کرد •• و کەوتمە ریگا •

لە ریگا بیریکی وام بو هات •• کە بوی بگەریمەوە گازینوکەو دوانیکی خو بەخویی دوورو دریژ بە سەرو گویلاکی دانیشتوانی‌دا بدەمو •• بەلام ••

هەر کە گەیشتمە مالەوە بو نانی نیوەرو خواردن دایکم پیش هەمو شتیك لی‌ی پرسیم :-

- کورم •• ئەمرو بو وا داماوی ؟! بوچ وا رەنگت تیك چووە ؟• چە کزیێکت هەیە ؟!• وا دیاربو دایکیشم گورانیکی لی هەســـت کردبووم •• زور پیم سەیر بو •• ئەو نیورویە وەکی نیوەروویانی رابردوش خواردنم پی نەخورا •

زور جار بی ئەوەی بیر بکەمەوە • وە لەخومەوە •• نەسرین •• و

باخی شار •• وه نامەم بە یاد دا ئەهاتنەوه •• ئاگادار بوم کە هەر جاریك ئەو یادانەم بو ئەهاتن •• تەزوییکم‌لەتەوقی سەر تی روو ئەبو لە ئەنگوستی پیم ئەچوه دەرەوه •• وه هەرچەندە هەولم داو کە ئەو ئیوارەیە لە دەرەوەی شار راببویرم •

سواری تاکسیەك بووم وه بە شوفیرەکەم گوت :ـ

ـ بو دەرەوەی شار •• تاکو ئیوارەییکی درەنگ بمگیره •

کە لە شەقامی گەورە دەرچوین •• وه گەیشتینە تەنیشت باخی شاز بەبی هەست ئاوریکم لەلای راستی باخەکە دایەوه •• راستەو راست چاوم لە دار کەژە بالا بەرزەکە چەقی •• بە توندی وەکو بلی‌ی چاوم بە دوژمنیکم کەوتبی وا رووم وەرگیراو بە شوفیرم گوت :ـ

ـ زوو لی‌خوره •• زوو ••

شوفیر لە وەراما پی‌ی‌گوتم :ـ

ـ چە قەوماوه •• میرم •• بو سەفەر ئەچی یان بو سەیران ؟!• کە زوو تی پەرین تامی چیە ؟•• سەیریکی ئەم باخە رەنگینە بکە « باخی دلداران» من هەر پی‌ی ئەلیم باخی دلداران پاش کاتیك ئەبینی لە بن هەر داریکی شوخو بالابەرز دوو لاوی شوخ دانیشتون کە بە بیرو هوش‌و چاوو دەم تیکەلاوی یەکتر بوون • گوی لە خورە خوری ئەم جوگە ئاوه رونە بگره چەند جوانو بە لەنجە لەسەر ئەو میرگە گولزارینە ئەخزی • سەیری ئەو هەمو کچولە شوخو شەنگانە بکە دەنگ‌و ئاوازی خەندەیان تیکەل بە ئاوازی « شالوور (١) »و مەلە دەنگ خوشەکانی سەرچلە

---

(١) شالوور ـ مەلیکی هیجگار دەنگ خوشە (لە شەقلاوه زوره) •

داره‌كان ئه‌بيت •• سه‌يرى •• »

به‌راستى به گوفتوگو له‌سه‌ر خوكه‌ى شوفير زور په‌ست بووم •• وام هاته به‌رچاو كه ئه‌و منى به‌كرى گرتبى •• نه‌ك ئه‌و كرى گرته‌ى من بى • •وا •• كه ديم سه‌عات گه‌يشته پينجو ئه‌و هه‌ر له‌و ته‌له ئه‌دات • وه هه‌ر له ده‌ورو پشتى باخه‌كه سور ئه‌خوا •

به توره‌ييكه‌وه پيم گوت :ـ

ـ ده به‌سيه بيبره‌وه •• مال به قوورر گيراو •• من توم نه‌هيناوه كه ده‌رسيكى دلداريت لى وه‌رگرم •• يا وه‌صفى كردگارم بو بكه‌يت‌و شيعرم بو بخوينيته‌وه !••

وا ديار بو شوفيرى زوربلى قسه‌كه‌ى منى به‌گوى‌دا نه‌چو •• هه‌ر له‌سه‌ر هى خوى دريژه‌ى دايى •• ئنجا ده‌ستى كرد به گيرانه‌وه‌ى به‌سه‌رهاتى خوى‌و ژنه‌كه‌ى •• كه چون له‌م باخه به يه‌كترى گه‌يشتن•• و •• و •• تا وام لى هات له گيانى خوم وه‌رس ببم •

هه‌ر كه سه‌يرى سه‌عاته‌كه‌م كرد چاوم هاتنه ته‌وقى سه‌رم •• كوره خو سه‌عات بو به پينجو نيو و ئيمه هه‌ر ده‌ورو پشتى باخه‌كـــــــه ئه‌كوتينه‌وه !!•• تا من خه‌ريك بوم به‌سه‌ريا بقيژينم •• ديم •• كابرا •• له‌لاى راستى باخه‌كه وه‌ستاو ده‌رگاى ته‌كســـــــيه‌كه‌ى بو كردمه‌وه‌و گوتى :ـ

به‌گم •• ئاره‌زوو نافه‌رمون گه‌شتيك له‌م به‌هه‌شته ره‌نگينه بكه‌ن ؟•

ئيمانم له كه‌للة نه‌ما •• و هه‌ر ئه‌وه‌نده‌م بو مايه‌وه خوم رزگار

بەگم !•• گورج لە ئوتوموبیلەکە دابەزیم •• و بە تووڕیی •• لە ئاخ دوور کەوتمەوە • بەبیرما هات کە لە نزیك ترین گازینو رابویرم •• تاکو سەعات شەش و ئەم (گەوارەیە) تی ئەپەری •

هەر کە هەنگاویکم ئەهاویشت ساردیکم ئەهاتە دل •• هەر ئافرەتیکم ئەدی •• را ئەبورد بو باخەکە بە (نەسرین)م ئەزانی زوو چاوم لی ئەسوراندەوەو رووم لی وەرئەگیرا •• وام ئەزانی بە گالتەوە تەماشام ئەکات !•• لە بەد بەختی و ریکەوتی رەش •• لەو کاتە تووشی ناسیاویکم هاتم •• هەر کە منی دی •• بەسەر سوومانیکەوە وە بە (گرژینەوەیکی) پرر مانا لی ی پرسیم :-

- ئا • کاك ئەوە چونە ئیمرو ریگات بزر کردوە ؟!••

هەروا هەرچی چاوم پی ی ئەکەوت وام ئەزانی •• بە سەیرەوەو بە گالتە ئەروانە من •• وە چاو بزوتنەوەیان پرسیاری ئەوەیە کە چون لەم ناوچەیە ئەبینریم ؟•• لە ماوەی ئەو نیو سەعاتەی کە لە ئوتوموبیلەکە دابەزیم •• وام ئەزانی ماوەییکی زور لە باخەکە دوور کەوتومەتەوە •• کەچی •• خوشم هەستی ئەوەم نەکرد •• کە وادەی معلوم چون هات ؟!•• چون لەودیوی شوورە جوانەکەی - باخ - و لەناو میرگە مافوورینەکەی ژیر کەژە بالا بەرزەکە خوم دوزیەوە !؟••

لە سەروی میرگەکەو لە تەنیشت کانیاوە روونوو جوانەکەی لە ژیر دارەکە •• هەلئەقولی و لەسەر کورسیکی داری بە ســـەوز رەنگ کراو •• ئافرەتیکی رەنگین و شوخ و (خنجیلەم) بەرچاوکەوت لەسەر کورسیەکە دانیشتبوو چاوی بریبوە هەلقولینی ئاوەکە •• وە هەرگیز

بزوتنەوەو جولەیکی لیوە نە ئەهات •• هەر وەکو بلی‌ی هەستیش بە بونی من لەم جیگەیە ناکات ••

بە راستی کاتیکی بەسام بو •• لە دلی خوما ئەم گوت « تووشی چە چەلەمەیکی •• توندو بە تین •• بووم » زور هەولو کوششم کرد کە خومی لی رزگار بکەم •• بەلام دلم لە دەست دەرچوبو کە هاناشم بو لاقەکانم ئەبرد ــ ئەوانیش لە دووم ــ نە ئەهاتن •• بویە نەم توانی چە هەنگاویك بهاویژم •

لە پر ئافرەتە سەری بەرز کردەوە •• بە هیمنایی و لەسەر خوو بەبی ئەهمیت گوتی :ــ

ــ ئاوا •• لە دوایدا •• هاتی •• ئا •• وا نیە •• وا دیارە من بە هەلە چووبووم لەو باوەریەم کە ئەم گوت •• هەرگیز •• لیرە ناتبینم !•

لە پاشان لەسەر خو •• و بە فیزیکەوە سێ چوار جار ئەمەی دووبارە کردەوە :ــ

ــ بەلی بە هەلە چووبوم •• بە هەلە •• بە هەلە ••

ئەمەندەو سەری هەلبری‌و •• ســــــەیریکی دارو درەختو گولە جوانەکانی دەورەی کرد •• یەك دوو هەنگاو بەرەو (کوزە) گولە نیرگسە هات کە من لە روخیکیا راوەستابووم ، چەمایەوەو چەند چلە نیرگسیکی گولداری گەشی چنی‌و •• کەوتە بون کردنیان •• ئاوریکیشی لە من دایە لەبەر خویەوە •• بە دەنگیکی ناسك گوتی :ــ

ــ نیرگسیش گولیکی کیوی‌و مل رەقە •• بەلام کە خوی لەو باخە دەست چنە جوانە ئەبینی سەیری بە خوی نایەتەوە !••

دوا بەدوای ئەوە بە واتەیێکی پر مەکر •• و خەندەیــــــکی بایی پرسی :ـ

ـ ئیمەش •• پیمان سەیرنیە •• وا نیە ؟!••

دەمم گیرابو •• نەم توانی چە وەلامیك بدەمەوە •• لەپرر کە چاوم کەوتە ناو چاوە رەشە گەش‌و جوانەکانی موچرکەو بروسکەیێکی بەتین بە هەمو لەشمدا هات •• و لەگەلیا راچلەکیم •• چاوم لەبەر خوم نا وە بی دەنگ لە جیگاگەی خوم چەقیم ـ ئینجا نەسرین بە دەنگیکی خوشی شمشالی گوتی :ـ

ـ دوور نیە کە ئا ئیستا لەسەر ئەم بیرو باوەریە بیت کە •• ئەم ئافرەتەی بەرامبەرت وەستاوە یەکیك بیت لەو ئافرەتانە کە ئەشی هەمو کاتیك لەگەل هەمو گەنجیکی وەکو تو لە کونجیکی چولی باخچەیەك •• یان لە کولانەیێکی تەنگ •• لە شەویکی تاریکا •• یان ئیواران •• لەسەر روخی زی یان لە تیاترو و سینەما •• یا لەو جورە جیگا ناشایستانە بە زوری ئەبینرین !•• بو ئارەزوو هینانە دی •• وە یان لەو چەشنە ئافرەتانە بیت کە تو وە هاوتای تو •• بە دەم (زمان) و بە نوسین پەلاماریان ئەدەن •• وە بە چاویکی سووك وە ناشرین تەماشــــــایان ئەکەن !!•• بەلام ••

هەستم بەوە کرد کە (نەسرین) بە دووچاوی گەش‌و کراوە •• و مونیکی تورەیەوە بەقینەوە پی بە پی لیم ئەهاتە پیشەوە •• ماوەی ئەوەی نەدام کە وەلامیکی بدەمەوە •• وە پاراستیکی خوم بکەم •• کە بە هەمو هیزی توورەیی‌و رقەکەیەوە •• لەسەر قسەکانی رویشت :ـ

ـ بەلام •• ئەمەویت هەر ئیستا کە لەسەر ئەم باوەریەت لادەم ••
ئەم بیرو باوەریەت پی فری بدەم •• ئەمەویت بە ئاشکرا •• و دەم بە
دەم •• پیت بلیم •• وە روو بە روو بوت بە دەرخەم •• کە •• ئای
چەند قینم لیتە •• ئای گەلی پیاوی دروزنو کلك پان •• چەند رقم‌لیتان
ئەبیتەوە •• ئای ما •• ماموستا (ـــــ) ی دوژمنی ژن بەتایبەتی چەند
قینم لە تویە •• لەتو •• لەتو •• وە ئەمەویت دەرسیکی عەمەلیت لە
رقو قین بدەمی دەرسیکی عەمەلیو راستەقینە •• راستەقینە •• ئە ••
ئا •• وا •• »

ئەمەی گوتو وەك تیر پەلاماری دام •• توند دەستی کرد بە ملما ••
تاکو تینی هەبوو کەوتە ••

کەوتە هەلمژینی دەمو چاوو روومەتم کەوتە گوشـــینمو خو تی
هەلسونم ••

هەر کە پرچە (قژە) بریقدارە نەرمو بون خوشەکەی بەسەر رووما
بەخشان بو •• وە هەستم بە هەلمی گەرمی لیو و •• هەناسە پرر
چوشەکەی کرد •• بی‌هوش بووم •• توند •• توند •• گوشیم ••
گوشیم •• بی ئەوەی ترسی ئەوەم بیت کە ئەم پەراسوە ناسکانە •• یا
ئەم بالا باریکو شوشە ئازاری پی بگات •• گوشیم بەهیز •• بە هەمو
هیزیکم •• دەمم نا بە گولە سوورەکەی دەمی ، لووتم نا بە روومەتە وەك
سیو سورو بونداره‌کانی •• کەوتمە مژینی هەنگوینی ئەو گولە جوانەو
بون کردنی ئەم سیوە خوشە •• وە لە دەریاییکی •• پرر خوشی •• و

کامەرانی‌وە بی هەستی نقووم بووم •• ئارەزوو ئاواتم هەر ئەوەبو •• کە کات •• گەردوون بوەستی هەمو شتێك وەك خوی بمینیتەوە •• وە گورانیك نەیەتە سەریان •

لەم هەستە •• بەرزو سحریە کاریگەرەدا بووم کە (نەسرین) لە باوەشما دەرپەری‌و وەك کار مامز لە ناو میرگەکە بە رمبازی کشایە دواوە •• هەر هەنگاویکی ئەهاویشت جاریك ئەی‌گوت :ـ

ـ ئای •• چەند قینم لیتە •• ئای کە رقم‌لیت ئەبیتەوە •• ئاوا •• بوت ئاشکرا ئەکەم کە چەند قینم‌لیتە ئاوا • ئاوا •• دوورکەوە لیم •• قینم لیتە •• دوورکەوە •.دوور •• دوور ••

کەوتە پەنا دار کەژ•کەو لەناو کومەلی گولە جوانەکان •• وەك روژ لیم ئاوا •• بو ••

هەستی ئەوەم نەمابو کە بزانم من چیم ؟!• وە لە کویم ؟!• تەوانای بیرکردنەوەم نەمابو •• وام ئەزانی •• هەر ئیستاکە هاتوومەتە سەر رووی زەمین ••

پاش چەندیك •• کە هاتمەوە هوش خوم •• باوەشم کردە •• ئەو جیگایەی کە ئەو سنگو لەشە ریکو شوخەی نەسرینی پیوە نوسابو لە لەشما •• دەستم جاریکی‌تر نەکەوتەوە سەر ئەو بەژنە بلورینە •• دەستیکم تەنها کەوتە سەر گیرفانە بچکولەکەی ژوری چاکەتەکەم •• چلە نیرگسەکانم لی دەرهینان کە نەسرین لە میرگە جوانەکەی چنیبون •• تا توانیم •• بە تین بونم کردن •• و لە رووی خوم خشاندن • دووبارە خستمنەوە ئەو گیرفانەم •• بو یادی ئەوەی •• لە بیرم نەچی کە •• بە راستی •• خانمەکە قینی لیم‌بو ••

مژده

شتێکی ئاشکرایه پەندی پێشینیان بو هەموو گەلێک ئاوینەیەکی بێ خەوشی بالا روانە کە لە دەمی دێرینیەوە ئەندازەی شارستانیتیو پلەی زانیارییو هوی بەرزیو نزمیو ریگای پێش کەوتنو پاش کەوتنو یەک کەوتنو بلاو بوونەوەی ئەو گەلە دەر ئەخات ، وە زور باش چونیتی گوزەرانو ئابووریو دەستداریو بێ دەستیو زورداریو زور لێ کراویی پیشان ئەدات .

بەشـــی زوری گەلانی تر هاتوون پەندی پێشـــینانی خویان کوکردوەتەوەو لە چاپیان داوەو بلاویان کردوەتەوە ، وە گـــەورەو پچووکیان بەهرەی لێ وەر ئەگرنو وا بە سەر دەمیانەوە ..

گەلی کورد وەکو گەلانی تر هەر چەن پەندی پێشینانیان هەیە ، وە بگرە لە هی ئەوان زیاترە بەلام داخەکەم تا ئیستا ئەم هەنـــگاوەی نەناوە ، وە لەم گەنجە شاراوەیە بێ بەهرە ماوەتەوە ..

ئیستا (مژدەبێ) وا ماموستای بەرزی بەنرخ شیخ محمدی خال هاتوە ئەم ئەرکە گەورەیەی خستوەتە سەر خوی ، وە شانی داوەتە بەر ، لە دەمیکەوە بە جەختیی خەریکی کوکردنەوەی پەندی پێشینانی گەلی کوردە لە شیوەیەکی دل چەسپی قەشەنگا . وە کوکردنەوەکەشی بەپێی

ریزی پیتەکانی کوردیی‌یە لەگەل ئەوەشا هەموو پەندیکیشی زور جوان رووناک کردوەتەوە کە لە چیەوە هاتوە ، وە بوچی دانراوە ، وە لە چی‌دا بەکار ئەهینریت •

ئەم نوسراوە بەنرخە ئیستا وا لەژیر چاپایە ، بەم زوانە بەناو کوردەواری دابلاو ئەکریتەوە • بەراستیی ئەم نوسراوە جوانە کەلینیکی زور گەورەو دەلاقەیەکی زور زلی لە ریزی نوسراوەکانی کوردی‌دا پرکردەوە ، وە هەموو کوردیکی خوندەوار بە تاسەو تاسوقی‌یەوە چاوەروانی ئەکات ، وە پر بە دل بە تەماشەکە (فەرهەنگە) نایابەکەشی بەم زوانە بیتە کایەوە ، وە لە ئاسوی کوردە واریی‌یەوە هەل بیتو سەردەربینی •

– هیوا –

رەمزی هیوا

ئەو هونەرمەندو رەسامەی لە رەسم کردنی « دروشمیك » شعاریك بوسەر بەرگی گوفاری هیوا لەئەنجامی هەلبژاردنا گرەوی مسابەقە ببانەوە قەلەم پاندانیکی پارکەری زور چاکی خەلات ئەکریت •

پاشماوەی جەلالی

نووسینی : ئەحمەد خواجە

لەسەر ئەم کردەوە ناشیرینە • موســـی دادی خوی ئەباتە لای (قائممقام) مصطفی کوری احمد پاشا • بەلام لەلاینی پیاوانی میری‌وە لەجیاتی پرسینی دادەکەی زور سەرزەنشت (تحقیر) ئەکریت وریشی ئەبرن و لەپاش ئەوەی ئەیدەنە دەستی زور بەناشیرینیش دەری ئەکەن جا ئەم کردەوە ناشیرین و چەپەلە بەلای هەمو خزم و عشرەتەکەیەوە بە ئەتك و سەر شوریکی گەورە زانرا • پشتیان دایە یەك لەژیر سەروکی موسی‌دا دەستیان دایە چەك و تفنگ ولەناکاو وروژمیان بردە سەریان بەگی ناوچە ومصلح الدین وکاتبەکەیانیان کووشـــــتو هەر لەرووی ناپیاوی پیاوانی میریەوە ئەم کارەساتە زور یەگران کەوتە سەر عثمانیەکان وبەبی پچراننەوە لەروژی **٢٩** اغســتوس **١٥٢٦** دا لای ژووررووی « قیصری » لە « قورشونلی‌بیلی » دایان بەسەر والی دا خوورەم پاشا کە بەقارەمان ناونرابوو زور پەریشانیان کردن هەر لەم جەنگەدا متصرفەکە و خوورەم پاشا وزور ماقولانی میریان لەکوری شەرە کەدا بەکووژراوی فری دا هەروها دوابەدوای یەك هەرچی لشکرو سپایەکی میریان ئەنیررایە سەر لەدەردی خوورەم پاشا ولشکرەکەی ئەبران بەناچاری هەرچـی لشکر وسپایە کە لەشام هەبوو تیکەلی لشکری دیار بکر کران بەهیزیکی
=

زور گەورە وبی شورمارەوە لەناکاو شەو نوخنیکی موسی ولشکرەکەیان کرد • ایتر بوئەوەی دواروژ نەدورینن خویان و بەتیـــکەلی تیرەی « سوکلان » یش کەلە « بوزوك » دائەنیشتن لەگەلی برایەکی تریان بەزووربەیی رویشتن بوایران •

سپاەو حکومتی عثمانی گەیشتنە (یوزگات) بەلام هیشتا بنجبەست نەبووبوون • هەروها بەدوای ئەو جەنگەدا کەزوریان لەلشکری موسی کووشتبوو بوتولەی ئەو کووژراوانە لەلاینی کوری زنون وە لشکریکی زور کوکرایەوە • لەینزیکی « ترسوس » ولەناحیـــەی « اولوش » پینجە بگ ولە « اطنە » لەناوچەی « قرەعیسالی » ولە ناحیەی «بەراندی» کوری دوومووە دەستیان دایە یەك لەسەر یەك ووتەو سویند هەستان بانگی یاخیەتیان دا هەر لەو کاتەدا سالی « ١٥٢٧ » حاجی بەکتاش لەنەوەی وەلی قلندر چلبی‌یش یاخی بوود ئنجا بو بەر بەســـــت وکووژانەوەی ئەم ئاگرە سلیمانی قانونی بەناچاری ام بیرەی کردەوە •

صدری اعظم ابراهیم پاشا کەیەکە خوشەویستی خوی بوو بوئەم فرمانە رووی لی‌نا • بەلەشکریکی سێ هەزار یەنی چەری و ، هەزار گووندی (عسکر) وە ناردیە سەر ئەم یاخیانە • وکارهەلسوورینی یاخیەکانیش لەپیاوە ناودارەکان بوون • وەکوو ، ناسراوەکانی جلالی و لەپیاوە کاربەدەستەکانی میری کەلە متصرف و یا والی‌یەتیدا بوون • جا لەتەواوبوونی نووسینەکەدا ناوونیشانی ئەم‌مروفانە کەکـــــاری یاخیەکانیان هەلسووراندوە یەکەیەکە ئەخوینەوە :

هەروها لەمێژووی ـ تأریخ ـ تورکیادا ئەڵێت : لەدوا دوای شانزەمین سەد ساڵەدا گرنگترین هەستان ویاخیەتی جلالی لەلاین عبد الحلیم ناو کەبە (قەرەیازیچی) ناوئەبرا رووی‌دا • وە ئەبێ ئەم پیاوە ناودارو بەبڕشتە لەسەروکە هەرە گەورەکانی جلالی بێ • بەلام ئەم ناوی قەرەیازیچی‌یەی چون پەیدا کردوە نازانریت •

قەرەیازیچی لەسپای عثمانی‌دا لەپێشترین سەروك « ضـــــابط » وتفنگچیکی زور وریا بوە • لەساڵی ١٥٩٦ دا لە ایالتی « ســـــیواس » لەپاش سەرکەوتنیکی زور گەورە نزیکەی ٢٠ هەزار کەســـــیکی لێ کوبووە وعثمانیەکان بیمو ترسیکی زور گەورەیان لێ‌نیشــــــت • بو لەناوبردنی ئەوسەروکە گەورەیەی جلالی لە استمولەوە حاجی ابراهیم پاشای وزیریان ناردەسەری لەنزیکی « قیصری » لەیەکتریان‌دا شرتو شریان لەلشکری پاشا برری وزور پریشان کران لەم لیك‌دانەدا ١٥ ضابطی یەینچەری وپتر لەهــــەزار گووندی کووژرا وبەتەنـــــگ و چەلەمەیکی زورگران سەردار حاج ابراهیم پاشایش خوی هاویشتە ناو حصاری « قیصری » ئەو یەینچەری‌یانەو لەوگووندیانەی کە چەبەدیل گیران وچە ئاوارە ئاوەکی بووبوون زوریان لێ کووژرا لەپاش ئەم سەرکەوتنە گەورەو پیروزە قەرەیازیچی بانگی حکمـــداری بوخوی‌دا ودەستی کرد بەحکم وفرمان •

ـ ماویەتی ـ

باوەڕ پێ کراوی هیوا

لە :-

بەغداد : ١ ـ ماموستا بەشیر موشیر ـ حیدرخانە ٠

سولەیمانی : ١ ـ رؤف معروف ـ خاوەنی کتیبخانەی گەلاویژ ٠

٢ ـ محمد عارف معروف ـ خاوەنی کتیبخانەی زیوەر

کرکوك :ـ عمر بێ کەس ـ شەقامی سیروان

شقلاوە :ـ مەخزەن سفین طە ئەحمد خوشناو

هەولیر :ـ خاوەنی کتیبخانەی سەربەستی رؤف معروف

کۆیە :ـ خاوەنی کتیبخانەی حاجی قادری کویی محمد شوان

رانیە :ـ توفیق مەلا سەدیق

هیوا

گۆڤارێکی ئەدەبی و زانستی یە

مانگی جارێک دەرئەچێ

HÎWA

Govarêkî Edebî w Zanistîye

Mangî Jarêk Der eçe

Bexdab - Çapxaney Temedun
M. Salih El-E'zemî

بەغداد : چاپخانەی تمدن
محمد صالح الاعظمی